

Sospesa 25^a volta

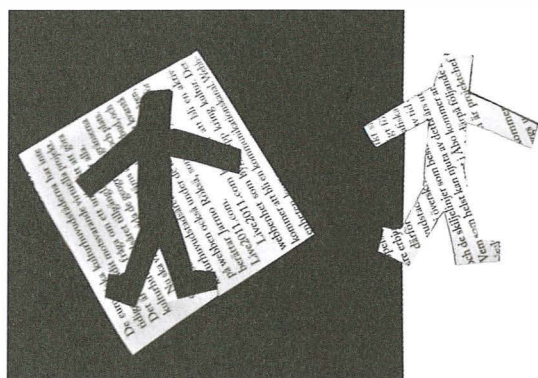
KATSAUS

3 | 2009

KATSAUS

3 2009

- 1 Pääkirjoitus: Yksilökeskeisyys vähenee | Eero Ojanen
- SOSIAALIPEDAGOGIIKAN SÄÄTIÖ 50 VUOTTA
- 2 Yhteisö antaa voimaa ja rohkeutta | Ulla Frantti-Malinen
- 5 Sosiaalipedagogista työtä tarvitaan yksinäisessä yhteiskunnassa
| Elina Nivala
- 8 Kouluttajayhteisön muodostamisen mieltä etsimässä
| Britt-Marie Perheentupa
- 10 Kolminaisuus-ajattelu Sosiaalipedagogisen keskuksen syntyvaiheissa
| Tapani Sihvola
- 13 Yhteisdynaaminen lähestymistapa | Ulla Kyrönseppä
- 14 Kokemustiedon vahvistaminen | Marja-Leena Helminen
- 16 Prosessuaalinen oppiminen | Anita Kallasvuo
- 18 Pelirajat on | Mirja Heikkilä
- 20 Vertaisuuden voimavarat ja rajat | Aarne Kiviniemi
- 23 Monikulttuurisen pelaajan ja läheisen tarpeet kun pelaaminen
haittaa koko elämää | Anita Lähde & Tuula Emas
- 25 Haasteena maahanmuuttajanuorten peliriippuvuus | Elina Ikonen
- 28 Kysymyksiä yhteisöllisyydestä | Eero Ojanen
- 30 Tietotehtaan eskapistit | Antti Heinonen
- KIRJA-ARVIOT
- 32 Kepeää älyllisyyttä – Umberto Eco: *Ruusun nimi* | Esa Mäkijärvi
- 33 Sielujahdissa – Nikolai Gogol: *Kuolleet sielut* | Esa Mäkijärvi
- 34 Kuinka olla ilman – Timo Hännikäinen: *Ilman. Esseitä seksuaalisesta
syrjäytymisestä* | Esa Mäkijärvi
- 35 Toistoa, toistoa – Aki Salmela: *Yhtä ja samaa* | Esa Mäkijärvi
- 36 Kriittisen korkeakoulun tulevaa toimintaa

KATSAUS

Julkaisija

Kriittinen korkeakoulu ry
Albertinkatu 27 a B 12
00180 Helsinki
puh. (09) 684 0010
www.kriittinenkorkeakoulu.fi
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Vastaava päätoimittaja

Eero Ojanen |
eero.ojanen@kriittinenkorkeakoulu.fi

Toimitussihteeri

Hermanni Yli-Tepsa |
hermanni.ylitepsa@gmail.com

Lehden ulkoasu

Pauliina Leikas | pauliina.leikas@uta.fi

Kuvitukset

Ellina Peltoniemi

ISSN 1795-2131

Tilauhint

20 euroa/vuosi (neljä numeroa)
irtonumero 6 euroa

Tilaukset, jäsenyys ja osoitteenmuutokset

puh. (09) 684 0010
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Katsaus on kulttuurilehti, joka käsittelee Kriittisen
korkeakoulun toimintakenttään liittyviä aihepiirejä.
Lehti lähetetään jäsenenä yhdistyksen jäsenille.

Pääkirjoitus | Yksilökeskeisyys vähenee

Kapitalismi on kollektiivitaloutta. Kapitalismin tai nykyisenkaltaisen markkinatalouden pysyvä ongelma on yksilön ja yksilöllisyyden vähättely, mikä näkyy erityisesti nyt laman aikana. Vallitsevan talouden perusta on se, että kaikella on hintansa ja kunkin asian kohdalla kysymys on lopulta vain siitä, mihin hinta asetetaan.

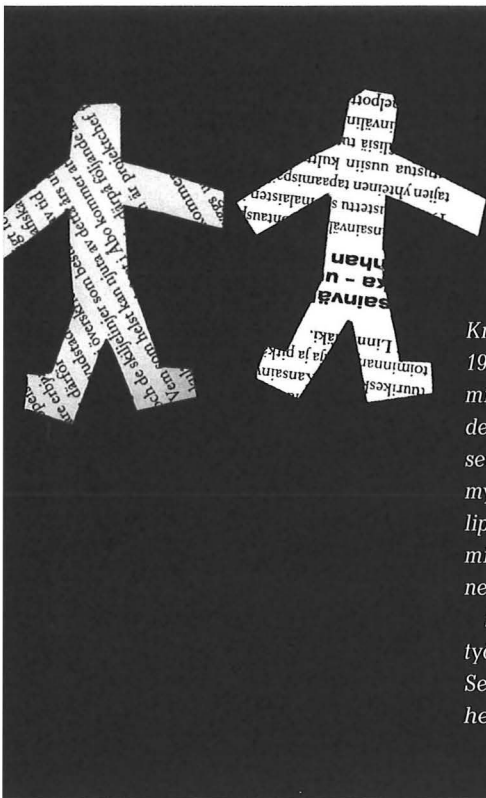
Ajatus siitä, että kaikella on hintansa, ei kuitenkaan tarkoita esimerkiksi moraalista vaan puhtaasti rahallista arviointia. Yksilöllä tai yksilöllisellä osaamisella, rohkeudella ja taidolla ei kapitalismissa ole arvoa sinänsä, ja tässä on ongelma. Arvoa näyttää syntyvän vain siitä, jos joku yksilö käyttää taitonsa toissijaiseen puuhasteluun, kuten rahan kanssa läträämiseen.

Pohjoismainen hyvinvointivaltio oli yksilökeskeisin yhteiskunnallinen malli, mitä ilmeisesti missään on tähän asti kokeiltu. Ensimmäistä kertaa lähdettiin siitä, että yksilön asema todella

turvataan, sillä eihän yksilökeskeisyys vakavasti otettuna voi tarkoittaa muuta kuin jokaisen yksilön aseman turvaamista. Lähdettiin selkeästi siitä, että yhteiskunta turvaa yksilöllisyyden, eivätkä ihmisen saamat etuisuudet riipu hänen suhteestaan kollektiiveihin kuten rahaan, varallisuuteen ja kaikenlaisiin yhteiskunnallisiin taustoihin.

Nyt tuo yksilökeskeisyyden aika on valitettavasti taittunut ja pelkkä rahausko, siis kollektiivitalous voimistuu. Tämä kaventaa yksilöllisyyttä ja heikentää sitä kautta koko yhteiskunnan luovuutta, jota tällaisena aikana päinvastoin tarvittaisiin. Yksilökeskeisyyden, siis valtion ja yhteiskunnan voimakkaamman roolin, puolustaminen on kuitenkin myös mahdollista.

EERO OJANEN

Sosiaalipedagogiikan säätiö 25 vuotta YHTEISÖLLISYYS

Kriittisen korkeakoulun piirissä syntyi 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa toimintaa, jossa etsittiin uudenlaista suhdetta yhteisöllisyyteen, siihen kasvamiseen ja kasvattamiseen. Tuon toiminnan myötä rantautui Suomeen myös sosiaalipedagogiikan käsite. Vuonna 1984 toiminnan ylläpitäjäksi perustettiin erillinen Sosiaalipedagogiikan säätiö.

Säätiö toimi aluksi kiinteässä yhteistyössä Kriittisen korkeakoulun kanssa. Sen tärkein vaikuttaja Antti-Veikko Perheentupa oli säätiötä perustettaessa

sa Kriittisen korkeakoulun pääsihteeriksi.

Yhteydet ovat jatkuneet myöhemminkin. Säätiön 25-vuotisjuhla varten Kriittinen korkeakoulu ja Sosiaalipedagogiikan säätiö päättivät julkaista yhdessä tämän Katsaus-lehden teemanumeron, jonka kirjoitukset liittyvät säätiön juhlaseminaarin alustuksiin. Yhteisöllisyyden merkitys nykypäivässä -seminaari pidetään 25.-26. 11. Tieteiden talolla.

Sosiaalipedagogiikan
25 vuotta

Yhteisö antaa voimaa ja rohkeutta

Sosiaalipedagogiikan säätiö on perustettu vuonna 1984, mutta sen juuret ulottuvat pidemmälle. Kriittisen korkeakoulun yhteydessä oli vuodesta 1980 lukien toteutettu työnohjaus- ja työyhteisöjen kehittämistoimintaa erillisessä Sosiaalipedagogisessa keskuksessa.

Keskukselle ryhdyttiin hakemaan uutta organisaatiopohjaa, kun palvelujen kysyntä sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä oli lähtenyt voimakkaaseen kasvuun. Sosiaalipedagoginen keskus irtautui itsenäiseksi säätiöksi 1984 ja sen tarkoitus oli toimia yhteistyössä valtakunnallisten järjestöjen kanssa.

Säätiön perustajajäsen Antti-Veikko Perheentupa kirjoitti 14.2.1984 säätiön toiminnan kehittämisen yleissuunnitelmassa:

Sosiaalipedagoginen keskus on koulutusyksikkö, joka tukee yksilöiden ja yhteisöiden sosiaalista kasvua, kokoaa ja jäsentää tästä syntyvää kokemustietoa sekä tarjoaa toimialaansa liittyvää ammatillista koulutusta. Toiminnan lähtökohtana on psykodynaaminen perusnäkemys, joka merkitsee yhteisöiden ja yksilöiden muuttumisen ymmärtämistä aikaan sidotuksi kasvutapahtumaksi. Kasvu perustuu yksilöiden ja yhteisöiden sisäisiin voimavaroihin, joiden vapauttamiseen kasvatus ja koulutustoiminnassa pyritään. [...] Säätiön omassa piirissä paneudutaan erityisesti yhteisöiden psykodynaamisen ymmärtämisen ja tätä koskevan teorian kehittämiseen, koska tätä aluetta ei muualla samalta pohjalta kehitetä.

Säätiön toimintalinjana oli erilaisten kohdeyhteisöjen kehittäminen aikuiskoulutuksen ja työyhteistyöskentelyn keinoin, kokeilutoiminta sekä teorianmuodostus. Säätiö on yhä ainut yhteisöpedagogiikan näkökulmasta toimiva kolmannen sektorin kansalaistoimija.

2000-luvulla säätiö on keskittynyt yleishyödylliseen ja valtakunnalliseen kehittämistoimintaan. Sosiaalipedagogiikan säätiön toiminta-ajatus on edistää suomalaisessa yhteiskunnassa sosiaalipedagogista ajattelua, ymmärrystä ja kehittämistoimintaa yksilöiden ja yhteisöiden hyvinvoinnin edistämiseksi.

Yleisen käsityksen mukaan sosiaalipedagogiikka sisältää kaksi ulottuvuutta; huono-osaisten ja syrjäytymisvaarassa olevien kehityslinjan sekä kansalaiskasvatuksen linjan. Säätiön kehittämistoiminta sisältää molemmat ulottuvuudet. Säätiön kehittämistoiminta kohdistuu sosiaalisille erityisalueille, joilla on huomattu sosiaalisten verkostojen, yhteisöllisyyden ja yhteiskulttuurien rakentumattomuutta, väliinpuutamista palveluissa tai tuessa ja ehkä myös syrjäytymisvaaraa.

Sosiaalipedagogisen intervention tulee olla herkkä heikoille signaaleille ja yhteiskunnan muutosvirroille. Kun toimitaan yhteisöpedagogisesta viitekehyksestä, voidaan kohderyhmällä nähdä useita terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia uhkaavia tekijöitä, joista syrjäytymiskehitys voi olla yksi signaali.

Kehittämistyössä pyritään vahvistamaan kohdeyksilöiden voimavaroja ja valtaistumista sekä sosiaalisten verkostojen ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä.

Yhteisölliset rakenteet, mahdollisuus keskinäiseen vuorovaikutukseen ja ihmisten parempi elämänhallinta ennaltaehkäisevät merkittävällä tavalla masennusta ja mielenterveysongelmia.

Parhaassa tapauksessa lisätään yhteisön jäsenten osallisuutta ja estetään syrjäytymiskehitystä. Kansalaiskasvatuksen tavoite on tuottaa yhteiskunnallisesti aktiivisia ja koulutettuja yhteisön jäseniä. Yhteisö voi myös ryhtyä huolehtimaan omista jäsenistään ja tuottaa sille erilaisia palveluja.

Sosiaalipedagogiikka voidaan ymmärtää laajasti ihmisen sosiaalisen kasvun prosessien tukemiseksi. Sosiaalipedagogiikassa etsitään pedagogisia ratkaisuja ihmisten ongelmiin. Kehittämistoiminnassamme puhumme sosiaalipedagogisesta interventtiosta.

Säätiön koulutus- ja kuntoutustoiminnalle ovat ominaisia viipyilevät ja pitkäkestoiset oppimis- ja kehitymisprosessit, joissa annetaan tilaa ryhmän jäsenten vuorovaikutukselle ja vertaisuudelle. Kehittämishankkeissa pyritään luomaan uusia toimintamalleja sekä yhteisöllisiä rakenteita, joiden avulla kohderyhmien elämänhallinta lisääntyy ja yhteisöön kuulumisesta tulee osa jäsentensä elämänsisältöä.

Tavoitteena on kehittää uusia toimintamalleja kuten kuntoutusmalleja, koulutusmalleja ja vertaistoimintamalleja, jotka ovat siirrettävissä esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin. Juuri tässä säätiön toiminta eroaa yleisestä käsityksestä sosiaalipedagogisesta toiminnasta, jossa pyritään edistämään kasvatuksellisia ja sosiaalisia muutoksia.

Välittäjäorganisaationa säätiön tehtävä on nostaa esiin yhteiskunnassa erityisryhmiä, jotka ovat vailla tukea tai palveluja tai ovat vaarassa syrjäytyä. Tästä yksi esimerkki on monikulttuurisen työn edistäminen. Säätiölle on karttunut kokemusta 1990-luvulta lähtien aikuisten peliriippuvaisten kuntoutuksen kehittämisestä ja viime vuosina liikaa pelaavien maahanmuuttajanuorten ja heidän läheistensä kuntoutuksesta.

Kun toimintaa ohjaa sosiaalipedagoginen ajattelu, usko kohderyhmän voimavaroihin ja kykyyn oppia

uutta kasvattavat osaamista ja hyvinvointia. Säätiötä on arvosteltu voimavarojen suuntaamisesta erityisryhmiin silloin, kun valtaväestöltä puuttuvat palvelut. Tällaiseen ajatteluun voi törmätä Suomessa. Monikulttuuriset palvelut soveltuvat koko väestölle ja niiden tarve tulee lisääntymään entisestään. Muissa maissa palvelujen kehittämisen lähtökohta on monikulttuurisuus ja niiden soveltuvuus koko väestölle. Säätiö on yksi edelläkävijöistä ja rohkeaksikin mainittu kehittäessään monikulttuurista työtä.

Sosiaalipedagoginen interventio perustuu ihmisen aitoon kohtaamiseen ja dialogiseen suhteeseen. Yhdessä jaettu tieto, toisten kokemuksista oppiminen ja kriittinen tiedon käsittely ja jäsentäminen tuottavat uutta yhteisölle merkityksellistä tietoa, joka tukee yksilön ja yhteisön selviytymistä.

Interventiossa tavoiteltua sosiaalista pääomaa ja yhteisöllisyyden hyvää kasvualustaa voidaan mitata yhteisön jäsenten arvostetuksi ja hyväksytyksi tulemisen kokemuksella sekä yhdessä pärjäämisen kokemuksella. Yhteisöpedagogiikassa kiinnitetään huomio myös yhteisen oppimisen kokemukseen.

Ihmisen kasvu ja kehitys eivät lopu koskaan. Myöskään mikään yhteisö ei ole muuttumaton ja säilyvä. Yhteisöllisyyttä peräänkuulutetaan tänä päivänä monessa yhteydessä. Miten yhteisöllisyyttä rakennetaan esimerkiksi kouluihin tai työpaikoille?

Kokemuksemme mukaan yhteisöllisyys vaatii sitoutumista. Sitä eivät rakenna yhteisön ulkopuoliset asiantuntijat vaan siihen tarvitaan yhteisön jäsenten sitoutumista. Yhteisön aikuisten jäsenten tulee ottaa vastuu yhteisestä kehittämisprosessista ja yhteisen toimintakulttuurin luomisesta. Millainen yhteisökulttuurista muodostuu, riippuu yhteisön jokaisesta jäsenestä, heidän välisestä vuorovaikutuksesta ja ongelmanratkaisutavoista sekä yhteisöllisistä rakenteista eli kohtaamisen tavoista.

Ihmisen kasvu ja kehitys eivät pääty koskaan. Samoin yhteisö on jatkuvassa muutoksessa. Yhteisön selviäminen riippuu siitä, onko sillä mahdollisuus kehittyä ja tarjoaako se jäsenilleen merkityksellistä toimintaa. Kehittyvässä yhteisössä käydään keskustelua arvoista, ratkaistaan ongelmatilanteita, pyritään saavuttamaan yhteisiä tavoitteita, välitetään tasapuolisesti tietoa, opitaan kokemuksista yhdessä ja annetaan toivoa paremmasta. Yhteisöpedagogiikassa vahvistetaan juuri näitä voimavaroja yhteisön jäsenissä ja johtajassa.

Yhteisölliset tarpeet ovat yhtä ajankohtaisia tänä päivänä kuin 25 vuotta sitten säätiön alkutaipaleella. Kehitämme tällä hetkellä monikulttuurisia palveluja ongelmapelaajille ja heidän läheisilleen sekä pelaajien vertaistoimintaa ja vertaisohjaajakoulutusta. Säätiö jatkaa myös sosiaalipedagogisen työyhteistyöskentelyn kehittämistä ja työnohjaajien kouluttamista.

Säätiö ylläpitää sääntöjen mukaista kouluttaja- ja kuntouttajayhteisöä, jonka tehtävä on tuottaa koulutuspalveluja ja tuoda omat kokemuksensa yhteistyöskentelystä osaksi sosiaalipedagogista kehittämistyötä säätiössä. Tehtävämme nyt ja tulevaisuudessa on edistää sosiaalipedagogista ajattelua yhteiskunnassamme ja etsiä uusia ihmisryhmiä, jotka tarvitsevat tukea ja yhteisöllisiä rakenteita. ■

ULLA FRANTTI-MALINEN

Ulla Frantti-Malinen on toiminut Sosiaalipedagogiikan säätiön johtajana vuodesta 2006.

Sosiaalipedagogista työtä tarvitaan yksinäisessä yhteiskunnassa

Yhteisöllisyydellä on meille pääasiassa hyvin vahva positiivinen merkitys: se kertoo jostain hyvästä ja toivotusta, mistä meidän yhteiskunnassamme on puutetta, ja haastaa vähintäänkin arvioitaviksi joitakin elämäämme hallitsevia ilmiöitä. Yhteisöllisyyden ihanne kutsuu esiin tarkastelun kohteeksi ylikorostuneen individualismin. Olemme onnistuneet muokkaamaan sinänsä positiivisesta yksilön kunnioituksesta yksin pärjäämisen ihanteen, joka on muuttunut hyvinvointimme uhkaksi.

Lapsesta lähtien meidät kasvatetaan pärjäämään yksin: tulemaan yksin toimeen kotona, kun vanhemmat tekevät pitkiä työpäiviä, tekemään koulussa tehtävät yksin sen sijaan, että vaikeita kysymyksiä pohdittaisiin yhdessä muiden kanssa ja kilpailemaan hyvistä arvosanoista, jotta myöhemmin pärjäisi kilpailussa rajallisista opiskelupaikoista ja työpaikoista. Tässä kilpailussa, jos missä, yksin pärjäämisen ihanne hallitsee, sillä tekemällä jotain yhdessä toisen kanssa voi tuhota omat mahdollisuutensa menestyä, sillä toinen saattaa yhteistyön tuloksena olla hiukan parempi tulevaisuuden mahdollisuudet avaavissa tai sulkevilla kokeissa.

Kilpailukykyiseksi individualistiksi kasvatetusta nuoresta tulee jonain päivänä työelämässä omien etujensa perässä porhaltava aikuinen, joka siirtää yksin pärjäämisen eetoksen omille lapsilleen sitten, kun lapset sopivat hänen urasuunnitelmiinsa. Se, mikä tässä huippuunsa hiotussa yksilösuorituksessa unohuu, on todennäköisyys, että jossain tilanteessa tai elämän vaiheessa ei enää pärjääkään yksin. Yhteiskunta on tosin varautunut tähänkin mahdollisuuteen järjestelmällä, joka pyrkii poimimaan putoavat ja pitämään

heidät hengissä tavalla tai toisella. Yksin pärjäämisen ihanteen sivutuotteena syntyvää yksinäisyyttä järjestelmä ei kuitenkaan ole onnistunut hoitamaan.

Yksinäisyys on toinen ilmiö, jonka yhteisöllisyys haastaa tarkasteluun. Ylikorostunut yksilöllisyys ja yksin pärjäämisen ihanne ruokkivat yksin jäämistä ja jättämistä. Kotona lapset jäävät yksin huolineen, kun aikuiset suorittavat omaa elämäänsä. Koulussa heikommat, esimerkiksi ne, jotka eivät ole mielenkiintoisia yksilöitä, ja ne, jotka eivät pärjää suorituksissa muiden mukana, jätetään yksin. Järjestelmä ja sen edustajat huolehtivat heistä työnsä puolesta, mutta heidän keinoillaan ei pystytä synnyttämään ystävyyttä, joka murtaisi yksinäisyyden. Myös aikuinen voi suorittaessaan ja varsinkin suoritusputkesta tahtomattaan pudottuaan olla hyvin yksin. Ja jonain päivänä menestyvästä aikuisesta saattaa aiemmista huippusuorituksista huolimatta tulla yksinäinen vanhus.

Nämä kärjistetyltä tuntuvat kuvaukset ovat todellisuutta hyvinvointiyhteiskunnassamme. Yhteiskuntamme pahin tauti on yksinäisyys, ja sen yksi aiheuttaja on kulttuuriimme vahvana juurtunut yksin pärjäämisen ihanne. Yhteisöllisyys näyttää tämän taudin vastavoimalta: yhteisöllisyyteen liittyvät mielikuvat välittämisestä, läheisyydestä, lämmöstä ja keskinäisestä huolenpidosta.

Puhuessamme yhteisöistä kaipaamme sellaisia yhdessä olemisen ja tekemisen paikkoja ja mahdollisuuksia, joissa jokainen yhteisön jäsen on merkityksellinen ja voi kokea kuuluvansa johonkin. Kaivattu yhteisö tarjoaa jäsenilleen tukea, turvaa, mielekästä tekemistä ilman yksin suorittamisen paineita, kasvun ja oppimisen mahdollisuuksia ja vahvistusta omalle

minuudelle. Tällainen yhteisöllisyys edistää toteutusaan sekä yksilön että yhteiskunnan hyvinvointia.

Elävässä elämässä yhteisöillä voi kuitenkin olla myös yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta epätoivottavia piirteitä. Välittäminen, läheisyys, lämpö ja huolenpito eivät synny yhteisöissä itsestään eivätkä ne kaikissa yhteisöissä toteudu välttämättä lainkaan. Yhteisöt ja yhteisöllisyys ovat monimutkaisempia kuin yksiselitteisen ihanteellinen mielikuvamme niistä.

Yhteisö ei välttämättä ole jäseniään tukeva ja vahvistava, vaan se voi olla myös jäsenilleen vahingollinen: kontrolloiva ja yhteisön jäsenten yksilöllistä kehitystä tukahduttava. Tällaisessa yhteisössä yhteisön hyvä ylittää yksilön tarpeet, ja yksilön on toimittava yhteisössä nimenomaan yhteisön hyväksi, vaikka se olisi vahingollista hänelle itselleen.

Yksilö voi kuulua tällaiseen yhteisöön omasta halustaan ja luopua vapaaehtoisesti mahdollisuuksistaan toteuttaa itseään tai tehdä päätöksiä elämästään. Vapaaehtoisuudesta huolimatta yhteisö on tällöin hänen hyvinvoinnilleen vahingollinen. Kyse on yksilön ihmisarvon ja ainutkertaisuuden kieltävästä kollektiivisesta yhteisöllisyydestä.

Tällaista yhteisöllisyyttä kehittyä esimerkiksi ideologisissa yhteisöissä, joissa yhteinen aate ja toiminta siihen perustuvien tavoitteiden edistämiseksi ylittävät yksittäisten yhteisön jäsenten hyvinvoinnin turvaamisen tavoitteen. Vähemmän dramaattinen esimerkki tukahduttavasta yhteisöllisyydestä on tiiviin kaveriporukan samanlaiseen pukeutumiseen ja musiikkimakuun perustuva ja yksilölliset irtiotot kieltävä jengiyhteisöllisyys. Kollektiivinen yhteisöllisyys ei ole kaipaamamme ratkaisu yksinäisyyteen.

Yhteisöt voivat olla vahingollisia myös ympäristölle. Yhteisö voi olla sisäisesti hyvin vahva ja jäsenistään huolehtiva mutta suhtautua yhteisön ulkopuolisiin välinpitämättömästi, torjuvasti tai tuhoavasti. Yhteisön jäsenten kokema keskinäinen yhteenkuuluvuus perustuu aina jonkinlaiseen eron tekemiseen suhteessa yhteisön ulkopuolisiin, mutta ympäristölle

vahingollisessa yhteisössä tämä eronteko on kärjistynyt: yhteisön ulkopuoliset määritellään jollain tavoin alempiarvoisiksi, heikommiksi, huonommiksi tai toisaalta vaarallisiksi ja vahingollisiksi yhteisölle.

Tällöin yhteisö pyrkii hallitsemaan ympäristöään ja alistamaan, vahingoittamaan tai jopa tuhoamaan yhteisön ulkopuolisia. Välineinä voivat olla esimerkiksi väkivalta tai väkivallan pelko. Yhteisön hyvä ylittää yhteiskunnallisen hyvän eli yhteisö ei toimi yhteiskuntaa rakentavasti. Esimerkkejä tällaisista ympäristölle vahingollisista yhteisöistä ovat muukalaisvihamieliset jengit tai rikollisryhmät.

Harmittomampia mutta usein kuitenkin luonteeltaan negatiiviseen yhteisön ulkopuolisista erottautumiseen perustuvia yhteisöjä puolestaan ovat esimerkiksi urheilujoukkueet, joiden yhteishenkeä rakennetaan oman paremmuuden korostamisen ja muiden väheksymisen kautta.

Yksilöllisyyttä ylikorostavassa ja yksinäisyyden taudista kärsivässä yhteiskunnassamme tulee yhteisöjen merkitykseen kiinnittää huomiota ja pyrkiä vahvistamaan yhteisöllisyyttä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kritiikittömän yksilöllisyyden ihannonin voisi vaihtaa yhtä kritiikittömään yhteisöllisyyden ihantointiin.

Millainen hyvänsä yhteisöllisyys ei ole tavoiteltavaa, vaan yhteisöllisyyteen tulee suhtautua kriittisesti. Jos tavoitteena on edistää yksilöllistä ja yhteiskunnallista hyvinvointia yhteisöllisyyttä vahvistamalla, tulee pyrkiä vahvistamaan aivan tietynlaista yhteisöllisyyttä.

Yhteisöllisyys on yksi sosiaalipedagogiikan teorian keskeisiä käsitteitä ja sosiaalipedagogisen työn periaatteita. Yksin pärjäämisen ja yksinäisyyden vastavoimaksi kaipaamaamme yhteisöllisyyttä voi kuvata sosiaalipedagogisella käsitteellä aito yhteisö. Yksinkertaistettuna aidon yhteisön yhteisöllisyys rakentuu yhdessäolosta, vuorovaikutuksesta ja yhteistoiminnasta.

Aidon yhteisön jäsenillä on vahva keskinäinen yhteenkuuluvuuden tunne, joka ei kuitenkaan perustu

yhteisön paremmuuden ja muiden huonommuuden korostamiseen. Vahva yhteenkuuluvuus syntyy avoimen vuorovaikutuksen ja yhdessä toimimisen synnyttämistä kokemuksista.

Vuorovaikutuksessa voi syntyä henkilökohtaisia ja kokemuksellisesti merkittäviä suhteita yhteisön jäsenten välille, ja tämä suhteiden verkosto rakentuu yhteisöksi. Olennaista on, että yhteisen toiminnan tavoitteita pohditaan ja määritellään yhdessä. Toimintaan ja yhteisiin tavoitteisiin sitoutumisen kautta yhteisön jäsenet samalla sitoutuvat yhteisöön.

Yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteisten tavoitteiden määrittäminen eivät kuitenkaan saa tukahduttaa yhteisön jäsenten persoonallisia piirteitä, tarpeita ja toiveita, vaan niille tulee olla yhteisössä tilaa. Parhaimmillaan yhteinen toiminta muodostuu yhteisöllisyyden lähtökohdaksi silloin, kun toiminnassa voidaan hyödyntää osallistujien vahvuuksia ja ruokkia niiden kehittymistä edelleen. Aito yhteisö on siis kokemuksellisesti vahva toiminnallinen yhteisö, jossa jokainen yhteisön jäsen on sekä tärkeä toimija että arvokas omana itsenään.

Aitoa yhteisöllisyyttä ei synny vain puhumalla yhteisöllisyydestä ja jättämällä erilaiset yhteisöt kehittymään omiin suuntiinsa. Yhteisöjen tukeminen kehittymään kohti aidon yhteisön ihannetta on yksi sosiaalipedagogisen työn tehtävistä. Kyse on tietoisesta toiminnallisten yhteisöjen luomisesta, niiden toiminnan tukemisesta ja ohjaamisesta ihanteen suuntaan sekä yhteisön jäsenten yhteisöllisen kasvun prosessien vahvistamisesta.

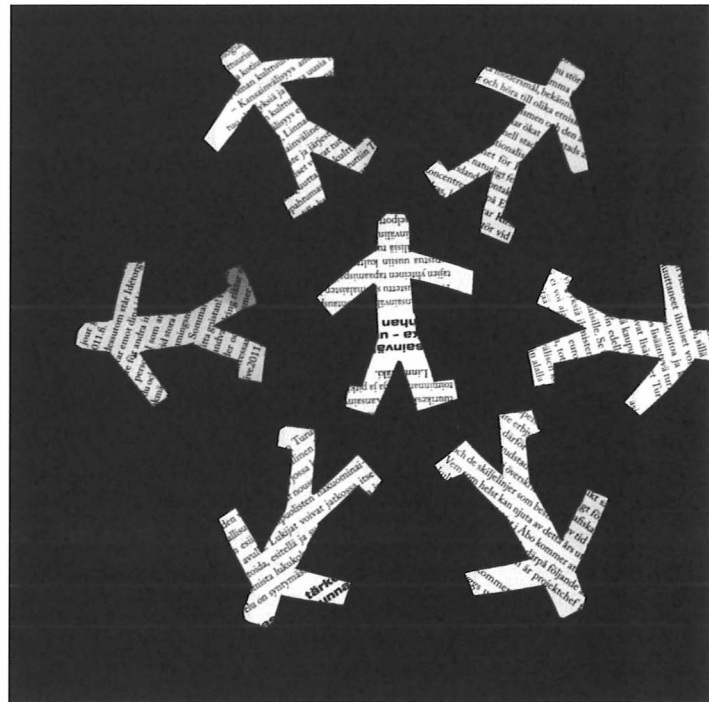
Aito yhteisö muodostuu ihmisistä, jotka ovat valmiita kasvamaan, kehittymään joka päivä vähän enemmän omaksi itsekseen ja samalla elämään yhdessä ja yhteydessä muihin. Sosiaalipedagogisen työn tulee pyrkiä yhteisön jokaisen jäsenen persoonallisen ainutkertaisuuden vahvistamiseen, ja se on mahdollista vain syvemmissä kehittyvissä sosiaalisissa suhteissa ja yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa.

Yhteisöllisyys ja positiivinen yksilöllisyys eivät ole toisensa poissulkevia, vaan ne edellyttävät toisiaan. Yhteisöllisyys ei voi olla yksilön kieltävää kollektiivisuutta eikä yksilöllisyys voi olla yhteisön kieltävää individualismia. Sosiaalipedagogisessa työssä tulee löytää yksilön ja yhteisön tasapaino ja vahvistaa sitä. Tältä pohjalta voi alkaa yhteiskunnallinen kehitys yksin pärjäämisestä yhdessä tekemiseen ja yhteisvastuuseen sekä yksinäisyydestä aitoon yhteisöllisyyteen ja välittämisen kulttuuriin. ■

ELINA NIVALA

YTT, Suomen sosiaalipedagoginen seura ry

Elina Nivala on ensimmäinen Suomessa sosiaalipedagogiikan pääaineesta väitellyt yhteiskuntatieteiden tohtori, joka työskentelee tällä hetkellä ylitarkastajana lapsiasiavaltuutetun toimistossa.

Kouluttajayhteisön muodostamisen mieltä etsimässä

Sosiaalipedagogiikka

Kiitollisuutta ja arvostusta tuntien otin vastaan toivomuksen hahmottaa Sosiaalipedagogiikan säätiön alkuvaiheita sekä kehitystä. Tämä on kunniatehtävä, koska olen Sosiaalipedagogisen keskuksen toinen perustaja yhdessä Antti-Veikko Perheentuvan (†2007) kanssa, sekä sen johtaja vuosilta 1993–2001. Sosiaalipedagogiikan säätiö perustettiin 1984 tukemaan keskuksen toimintaa.

Kohtasin Antti-Veikon vuonna 1979 Therapie-säätiön kolmevuotisessa psykoterapeuttikoulutuksessa. Olimme erilaisia ihmisiä, mutta meitä yhdisti yhteinen uteliaisuus, sielunpalo, tehtävätietoisuus, sosiaalinen omatunto ja tarve ymmärtää kulttuuria ja erilaisia ilmiöitä.

Psykoterapeuttikoulutuksessa oivalsimme liittymisen ratkaisevan merkityksen ihmisen eheytymis- ja kasvuprosessissa. Yhteyden ja eriytymisen, liittymisen ja luopumisen välinen vuorovaikutusprosessi on ihmisen syvimpään olemukseen kuuluva kasvun impulssi. Tämän ajatuksen pohjalta lähdimme ideoimaan, miten tällainen liittymistapahtuma voisi tukea työelämän hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä.

Syntyi idea muodostaa kouluttajayhteisö, jossa vaalitaan ihmisen kasvun edellytyksiä, liittymistä ja sitoutumista sekä tutkitaan, mikä edistää tätä prosessia ja mikä sitä hajottaa. Samalla pyrittiin jo olemassa olevien yksilö- ja ryhmädynamiikan teorioiden lisäksi ymmärtämään ja tutkimaan yhteisödynamiikan erityispiirteitä kokemustiedon kautta.

Sosiaalipedagogista keskusta ei alun perin perustettu minkään tietyn teoreettisen näkemyksen pohjalta. Kouluttajien aikaisemmalla ammatillisella osaamisella ja tutkivalla työnotteella hahmotettiin erilaisten

asiakasyhteisöjen kysymyksiä ja ilmiöiden luonnetta. Tätä käytännöllistä, ammatillista osaamista syvennettiin tutkimalla oman kouluttajayhteisön kasvuprosessin dynamiikkaa. Näitä kahta näkökulmaa yhdistämällä ja integroimalla luotiin omaa teoreettista lähestymistapaa.

Perustajat sekä kouluttajayhteisöön vaihteittain liittyvät kouluttajat saivat vahvan kokemuksen siitä, kuinka joudutaan ponnistelemaan mutkikkaan ja pitkän tietoisuusprosessin kautta, ennen kuin toimiva yhteisöllisyys syntyy. Yhteisö syntyy liittymisprosessin ja sitoutumistapahtuman tuloksena. Kun tätä liittymistapahtumaa tuetaan tehtävätietoisella johtajuudella ja kohtaavilla toiminnallisilla ja sosiaalisilla rakenteilla, jäsentyy toiminta yhteisen tehtävän ympärillä. Tämä kaikki tukee kouluttajayhteisön integraatioprosessia. Yhteisöllisyys vaatii aina myös syvää sitoutumista, joka syntyy, kun yksilö ymmärtää subjektiivisen vastuunoton merkityksen omassa ja yhteisön kasvusta.

Näiden oivalluksien ja integroidun kokemustiedon pohjalta kehitettiin uusia prosessikoulutuksen muotoja levitettäväksi eteenpäin eri ammattiryhmille. Merkityksellisin ja eettisin oivallus on, että työn laatu ja yhteisökulttuurin kehitystaso liittyvät aina tiiviisti toisiinsa. Toimiva yhteisöllisyys on siis laatutekijä asiakkaan kohtaamisessa sekä merkitsevä ulottuvuus asiakasturvallisuuden huomioimisessa.

Elämän- ja työkokemuksen myötä kiinnostuin myös sukupuolierityisyyden merkityksestä hyvinvoinnin kehittäjänä ja ammatillisena laatutekijänä. Tähän vaikuttivat asiakassuhteideni, oman työyhteisöni nais- ja mieskouluttajien välisen dynamiikan sekä avioliittoni herättämät oivallukset. Kehitin teoriaa sukupuoli-

tietoisesta johtajuudesta ja sukupuolitietoisesta yhteisödynamiikasta. Antti-Veikko inspiroitui työstäni ja perusti Miessakit ry:n tutkimaan mieslaadun kysymyksiä. Itse perustin Maria-Instituutin, jonka työtä jatkaa ja syventää Maria Akatemia ry. Maria Akatemia keskittyy muun toimintansa lisäksi naislaadun tutkimiseen ja tekee yhteistyötä Miessakit ry:n kanssa vieden sukupuolitietoista ja erityistä näkökulmaa kasvatusalan organisaatioihin.

Yhteisökulttuuri on yhteisöön kuuluvien henkilöiden arvojen sekä arvoja kantavien tapojen ja muotojen kokonaisuudesta syntynyt merkittävä, yhteisöä koossa pitävä voima. Kehittynyt yhteisökulttuuri vahvistaa ja elävöittää inhimillisiä olemuspuolia, sosiaalista ja henkistä pääomaa, sekä moraalista hermistymistä. Nämä kaikki toimivat vastavoimana mekanistiselle ihmiskäsitykselle.

Yhteisöllinen kasvu on kaiken inhimillisen kasvun tavoin hidas ja monisyinen prosessi, ja kouluttajayhteisö merkitsee aina myös moniulotteista todellisuuskitkaa. Kokemuksesta opimme, että tehtävätietoisien johtajuuden puute, yksilöiden sisäiset liittymistraumat, asiakasryhmien sisäiset draamat ja tunnekipukohdat sekä yhteiskuntaprosessien vaikutukset uhkaavat herkästi yhteisön muodostamista. Yhteisöidea on siis aina vaarassa hämärtyä ja vääristyä.

Idea yhteisöstä, sen eettinen syvämerkitys ja välttämättömyys, on jalostunut ja kiteytynyt kasvattavien ristiriitojen ja luonnollisten kehitysvaiheiden myötä. Perustamani Maria Akatemia vie tätä yhteisöideaa eteenpäin visionsa mukaisesti. Päämääränä on edistää ihmisen ja yhteisöjen henkistä hyvinvointia ja sisäistä kasvua, jotka ovat välttämätön pohja kansallisen ja globaalin eettisen kulttuurimuutoksen toteutumisessa. Näitä oppimiani asioita tulen lähestymään myös tulevassa kirjassani "Ihmisenä olemisen ideaa etsimässä".

Luottamuksen ja ilon kokemuksen, osallistumisen ja ammatillisen ja henkisen kasvun integraatioprosessi on mielen ja yhteisöllisen hyvinvoinnin ja merkityksellisuuden kokemuksen välttämätön ravinto. Ihmisen tehtävä maailmassa on ydinolemuksensa löytäminen sekä ekologisesti että elämänlaadun näkökulmasta.

Kiitollisena ja syvästi arvostaen muistan tätä kirjoittaessani Antti-Veikkoa, idean uskollisia kantajia sekä uutta sukupolvea, jotka antaumuksella ja ammatillisella eettisyydellä työskentelevät ihmisten yksilöllisen ja yhteisöllisen kasvun puolesta. ■

BRITT-MARIE PERHEENTUPA

Maria Akatemian Prima Mater

Kolminaisuus-ajattelu Sosiaalipedagogisen keskuksen syntyvaiheissa

Sosiaalipedagogiikka
25 vuotta

Kriittisellä korkeakoululla keskusteltiin 1970–80-lukujen vaihteessa organisaatioiden johtamiseen liittyvistä ongelmista. Niistä merkittävimmäksi arvioitiin laajalti vallitseva mekanistinen yhteisökäsitys. Siksi keskustelut suuntautuivat paljon ihmisenä olemisen ymmärtämiseen toisten ihmisten kanssa suhteessa olemisena. Tämä puolestaan nosti esiin liittymiskyvyn ehtojen ja oppimisen problematiikan. Antti-Veikko Perheentupa pohti liittymisen yhteyttä Raamatun luomismyytin ihmiskuvan kolminaisuuteen. Kun Jumala otti maan tomua, muovasi siitä ihmisen ja puhalsi häneen elämän hengen, hänestä tuli elävä sielu. Sielu edustaa ihmisen sosiaalisuutta, liittymiskykyä.

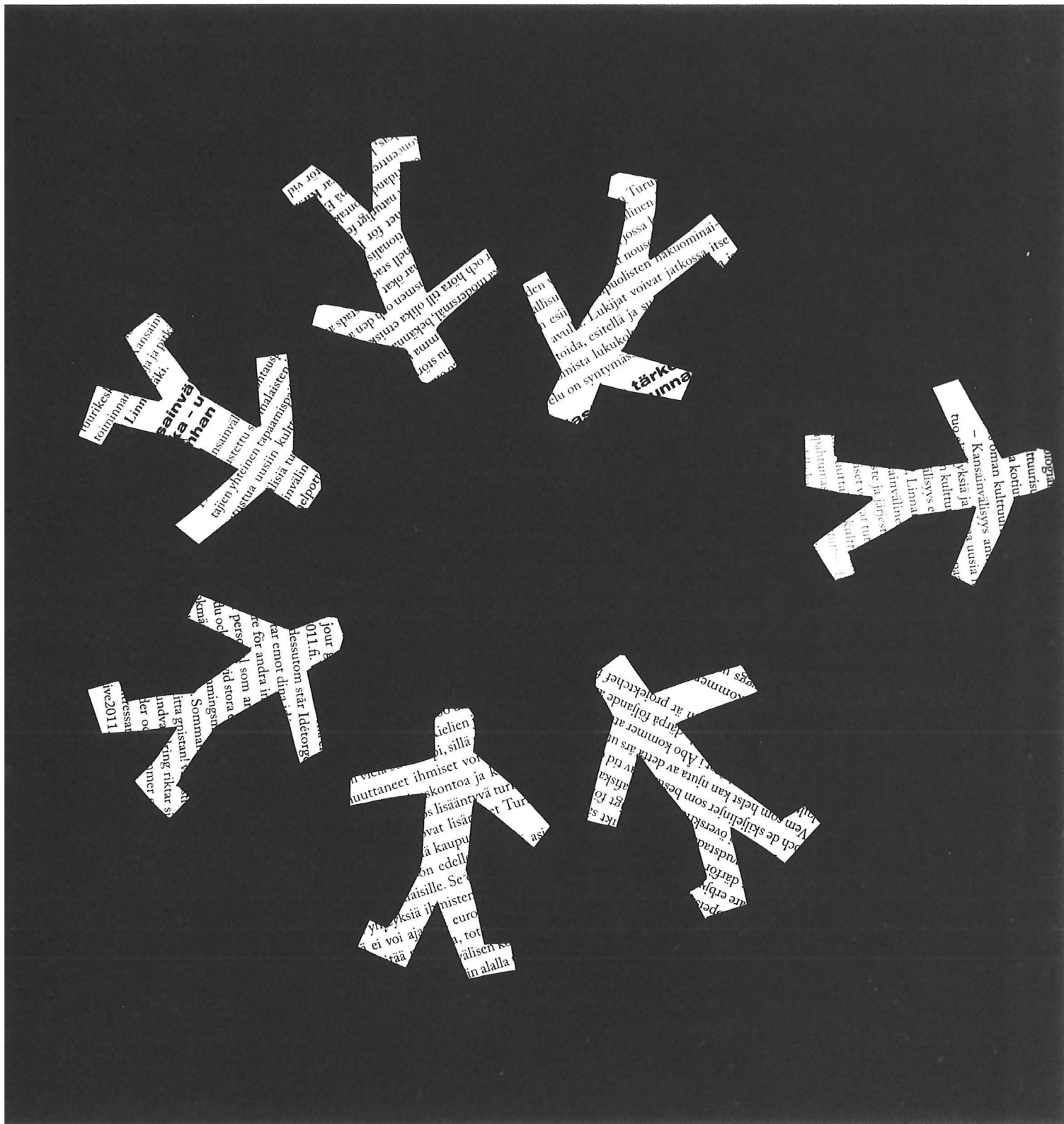
Perheentupa oli juuri siirtynyt Kriittisen korkeakoulun pääsihteeriksi – kokopäivätoimiseksi maailmanparantajaksi – kuten eräs hänen entinen valtionhallinnon kollegansa totesi. Hänen kokemuksensa byrokratioiden jäykkyydestä, yksilöiden vastuunpakousta instituutioiden selän taakse ja ihmisten kyvyttömyydestä sitoutua yhteisön tavoitteisiin olivat saaneet hänet huomaamaan, ettei parannusta tule vain hallinnollisin ja lainsäädännöllisin ratkaisuin.

Siirtyessään Kriittisen korkeakoulun pääsihteeriksi Perheentupa oli osallistunut Therapie-säätiön kolmivuotiseen psykoterapiakoulutukseen ja toiminut mielenterveyskuntoutujien kurssien vetäjänä. Näistä lähtökohdista hän oli päätenyt näkemykseen, että muutoksen avaimet ovat ihmisten ja yhteisöjen paremmassa itseyttämyksessä, kyvyssä kohdata tunteitaan ja motivaatioidensa perusteita niin yksilöiden kuin organisaatioiden elämässä.

Kriittisen piirissä oli käyty keskustelua niin sanottujen heikkojen signaalien kuuntelemisesta, herkkyydestä valtavirrasta poikkeavien ajatusten ja oivallusten tunnistamiseen. E.F. Schumacherin teoksen *Pieni on kaunista* näkemysten mukaisesti kritiikin kärki suuntautui sellaiseen tehokkuusajatteluun, joka väli-neellisti ihmiset organisaatioiden rattaiksi ja vieraannutti heidät omasta kokemusmaailmastaan, toisistaan ja luonnosta suoritusautomaateiksi, joiden arvo oli vain tuotantotavoitteiden saavuttamisessa tai mieluiten ylittämässä. Tällaiset ajatukset olisivat voineet helposti johtaa radikaaleihin, poliittisesti orientoituneisiin ratkaisumalleihin, mutta Kriittisen korkeakoulun luonteesta ja historiasta johtuen toimintamalleja ja ideoita haettiin toisesta suunnasta.

Perheentupa oli tutustunut Bernard Lievegoedin, hollantilaisen psykiatrin ja pedagogin, ajatuksiin. Lievegoed oli kirjoittanut useita teoksia terapeuttisesta kasvatuksesta ja organisaatioiden kehityksestä ja hän oli toiminut Rotterdammassa sosiaalipedagogiikan professorina. Lievegoed oli toiminut aktiivisesti antroposofisessa liikkeessä ja perustanut antroposofisen Vapaan korkeakoulun, jonka esimiehenä hän myös toimi koko 1970-luvun.

Lievegoedin seuraajana Rotterdamin yliopiston sosiaalipedagogiikan oppituolin haltijana oli professori Kees Zwart, joka myös kuului antroposofiseen liikkeeseen ja tukeutui Rudolf Steinerin oppeihin. Zwart vieraili useita kertoja Suomessa Kriittisen korkeakoulun Työyhteisöjen kehittämisinstituutin järjestämissä seminaareissa 1980-luvun alussa. Zwartin opetusmenetelmät, ryhmäharjoitukset ja lievegoedilainen yhteis- ja

vuorovaikutusteoria olivat innostavia, näkemyksellisiä ja työnohjaukseen, yhteisöjen kehittämiseen ja johtamiseen helposti sovellettavia.

Sosiaalipedagogiikan säätiön koulutustoiminnassa yhteisöt hahmotettiin nelikerroksisena talona: aineellinen perusta (fyysiset tilat ja välineet, resurssit), toiminta, kulttuuri ja sen kantamat arvot sekä ylimpänä identiteetti, yhteisön idea, sen olemassaolon perustarve, seurasi pitkälle. Tähän näkemykseen kytkeytyi myös organisaatioiden luonnollista kehittymistä koskeva Lievegoedin teoria. Kaikki yhteisöt hakevat tasapainoa erilaisten vastavoimien väliltä: kaaoksen ja jähmettymisen, ulkoisen ja sisäisen suuntautumisen, tekemisen ja teorian jne.

Antroposofialle tyypillinen kolminainen kuva ihmisen kokonaisuudesta (ajattelu, tunne ja tahto tai ruumis, sielu ja henki) oli myös monella tavalla mukana pohdinnoissa. Steineriltä löytyy omintakeinen tulkinta Ranskan suuren vallankumouksen perusaatteista. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo ovat Steinerin mukaan sijoittuneet ongelmallisesti yhteiskunnan eri sektoreille. Hänen mukaansa on suuri virhe, että talouden sfääriä hallitsee vapaassa markkinataloudessa vapauden ideaali. Steiner sijoittaisi talouden ja veljeyden yhteen, vapaus kuuluu kulttuurin piiriin ja tasa-arvo oikeudenkäyttöön.

Kolmijakoon pohjautuva mallinnus säilyi vielä pitkään Sosiaalipedagogiikan säätiön koulutuksessa, vaikka varsinaiset yhteydet antroposofiaan katkesivat jo 1980-luvun alussa. Kees Zwart ei hyväksynyt psykoterapeutteja oman näkemyksensä mukaiseen sosiaalipedagogiseen työhön ja koulutusyhteistyö hänen kanssaan päättyi. Kolmijako-ajattelua kehittivät erityisesti Kari Turunen ja A.-V. Perheentupa "emotiologian", tunteiden tunnistamista ja kohtaamista koskeneiden pohdiskelujensa yhteydessä.

Varhaisten Lievegoedin oppien lisäksi Sosiaalipedagogisen keskuksen työntekijät käyttivät usein lähtökohtanaan myös W.R. Bionin psykoanalyttista

ryhmäteoriaa. Siinäkin kohtaamme triadin. Kun työryhmä ei kykene keskittymään perustehtävänsä toteuttamiseen, ryhmä taantuu tunnetasolla riippuvuuteen, taistelu/pako-toimintamalliin tai parinmuodostukseen.

Vaikka olen tässä kuvannut Sosiaalipedagogiikan säätiön aatteellisen perustan syntyä antroposofisesta kolminaisuusopista inspiroituneeksi, en suinkaan väitä, että se olisi ollut ainoa tai edes keskeinen koulutajayhteisön muotoutumista ohjannut periaate – pikemminkin kyseessä on mielenkiintoinen kuriositeetti, joka on ehkä tarpeettoman kevyesti sysätty syrjään ja vaiettu unohduksiin. Onhan kolmijakoa käytetty muun muassa hoitotieteen teoreettisena viitekehyksenä Katie Erikssonin kirjoituksissa uskosta, toivosta ja rakkaudesta hoitotyön eettisenä ytimenä.

Sosiaalipedagogisessa työssä on keskeistä, että kouluttajat ja kehittäjät hahmottavat organisaatioissa toimivien ihmisten tarvitsemien kykyjen kolminaisuuden: kyvyn reflektioon, kyvyn empatiaan ja kyvyn kommunikaatioon. Laajemminkin ajatellen nykyisin niin suosittu sosiaalisen pääoman käsite sisältää kolmijaon: vuorovaikutus (jonka voi ajatella edustavan toimintaan ja kommunikaatioon pystyvää tahtoa), luottamus (tunnekokemus, joka mahdollistaa liittymisen) ja vuorovaikutusta ohjaavat normit (ajattelun avulla jäsennetty käsitys sosiaalisesta todellisuudesta ja sitä ohjaavista säännöistä). Tästä näkökulmasta voinee näitä varhaisvaiheen ajatuksia pitää edelleen kehittelyn arvoisina inspiraation lähteinä. ■

TAPANI SIHVOLA

Sosiologi

Tapani Sihvola valmistelee sosiaaligerontologista väitöskirjaa ikääntymisestä ja sosiaalisesta pääomasta Jyväskylän yliopistoon. Hän oli Kriittisen korkeakoulun johtokunnan jäsenenä perustamassa Sosiaalipedagogiikan säätiötä ja toimi 1980- ja 90-luvuilla säätiön varapuheenjohtajana.

Yhteisödynaaminen lähestymistapa

Sosiaalipedagogiikan säätiön sosiaalipedagogiikka korostaa inhimillisyyden ymmärtämistä ja perustuu kokemukselliseen oppimiseen, vuorovaikutukselliseen tietoisuuteen ja emotionaaliseen osaamiseen. Tavoitteena on ihmisen sisäinen oppiminen, sisäinen kasvu. Oppiminen ja kasvu tapahtuvat ihmisyhteisöissä, vuorovaikutuksessa. Oppiminen ja muutokset ovat syvästi inhimillistä toimintaa.

Sosiaalipedagogisessa työyhteistyötyöskentelyssä tavoitteena on lisätä työyhteisön toimivuutta ja työntekijän hyvinvointia. Keskeisenä keinona on vahvistaa ihmisyhteyttä ja yhteisöllisyyttä sekä lisätä itsetuntemusta. Yhteisöllisyys alkaa liittymisestä ja sitoutumisesta. Liittyminen edellyttää paitsi yhteen tulemistakin, myös yhteistä tekemistä ja kokemista. Kyseessä on emotionaalinen tapahtuma, joka toteutuu käyttäytymisenä, läsnäolona ja aktiivisena vuorovaikutuksena sovitussa puitteissa ja sovitussa perustehtävässä.

Liittymisprosessi vahvistuu, kun kokemusten yhteisen käsittelyn tuloksena syntyy yhteisiä käsitteitä, yhteistä ymmärrystä, yhteisiä tapoja ja yhteisiä arvoja sekä yhteisiä moraalikäsityksiä. Näin oppii paitsi yksilö, myös yhteisö.

Yhteisön kehittyminen edellyttää tilan ja ajan varmistamista yhteen tulemiselle ja vuorovaikutuksessa tapahtuvalle kokemusten jakamiselle, tutkimiselle ja jäsentämiselle. Kun ulkopuolinen työyhteisökouluttaja tai työnohjaaja johtaa tätä työskentelyä, on kysymys työyhteisön tavoitteellisesta kehittämisestä.

Yhteisödynaaminen lähestymistapa on vuorovaikutuksellinen ja kokemuksellinen. Kokemustieto on keskeistä. Työskentelyn lähtökohta on kokemusten

hahmottaminen, niiden sanallistaminen ja jakaminen sekä tutkiminen yhdessä. Kokemukset "tuntuvat" meistä joltakin, meille syntyy niistä mielikuvia ja niillä on meille merkitys mielessämme.

Yhteisöllisen tiedon ymmärretään olevan ihmisten välistä. Tiedon muokkaaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa puhumalla. Kokemuksia työstetään sanalliseen muotoon. Kouluttaja johtaa, tukee ja auttaa työskentelyä. Hän huolehtii tutkimisen ja kehittämisen toteutumisesta. Hän nostaa esiin ryhmän keskustelusta ne asiat, jotka erityisesti vaativat pohtimista ja tutkimista työyhteisössä. Kouluttaja auttaa keskustelua pysymään esiin nostetuissa aiheissa. Hänellä on tieto yhteisödynaamisen viitekehyksen puitteissa siitä, mitkä teemat ja seikat ovat oleellisia työyhteisön toimivuuden kannalta. Näiden tarkasteluun hän fokusoii ryhmän jäsenten huomiota.

Välillä saattaa olla tarpeen ja tärkeätä, jopa hyödyllistä, siirtyä teoreettisen tiedon tarkasteluun. Kouluttaja tekee tässä ratkaisut ja ehdotukset. Kokemustieto on kuitenkin aina lähtökohta, joka ohjaa teoreettisen tiedon valintaan. Pääsääntöisesti kokemustietoa käsitellään työnohjausistunnoissa ja kun tarvitaan teoria-tiedon esittelyä ja tutkimista, toteutetaan koulutustutkioita.

Työskentelyssä tilanteita ja asioita tarkastellaan sekä ajattelun, tunteen- että tahdon näkökulmilla. Kohtaavassa vuorovaikutuksessa puhutaan sekä ajatuksista, tunteista että tekemisestä. Työskentelyssä kaikkien ryhmän jäsenten on tärkeätä kertoa omia kokemuksiaan, kuunnella ja kuulla toisia. He tunnustelevat ja ilmaisevat, mitä toisten kokemukset ja ajatukset itsessä

herättävät ja tuovat sen yhteiseen tarkasteluun. Tästä käytetään käsitteitä peilaaminen ja reflektio.

Työyhteisön toimivuuden peruselementtejä ovat johtajuus, perustehtävä, rakenteet ja tunnemaailma. Näitä elementtejä kouluttaja tunnistaa ryhmän keskustelusta. Hän arvioi niiden tilaa. Arviointinsa perusteella hän ratkaisee, mihin syvennyttään yksityiskohtaisesti.

Koulutustapahtumissa tarkastellaan teoreettisen tiedon tasolla työyhteisön hyvää toimintatapaa, peilataan sitä omaan yhteisöön, arvioidaan yhdessä muutostarpeita, asetetaan tavoitteita ja pohditaan toimintatapoja niiden saavuttamiseksi. Jotta syntyy oppimista ja pysyvää muutosta, tarvitaan toistamista ja konkreettisen toiminnan seuraamista, toisin sanoen työskentelyprosessia. Johtajuuden ratkaisevan merkityksen vuoksi on monesti hyödyllistä, että johtaja ja esimiehet työskentelevät lisäksi omissa ryhmissään. Tällaisia voivat olla yksilö- ja ryhmätyönohjausistunnot ja konsultaatiotapaamiset.

Ihmisten toimiessa yhdessä emotionaaliset reaktiot ja yksilö-, ryhmä- ja yhteisödynaamiset ilmiöt ovat olennaisia toimintaan vaikuttavia seikkoja. Työyhteisökouluttajan on tarpeen olla tietoinen dynaamisista ilmiöistä ja huomioida näiden vaikutuksia paitsi yhteisön tunnemaailmaan myös perustehtävään, johtajuuteen ja rakenteisiin. Dynaamisia voimia ja jännitteitä käsitellään ja tutkitaan kehittämisprosessissa sanallisen tasolla. ■

ULLA KYRÖNSEPPÄ

FL, psykologi, työnohjaaja, psykoterapeutti

Ulla Kyrönseppä on sosiaalipedagogisen säätiön pitkäaikainen kouluttaja ja työnohjaajakoulutuksen senior adviser

Sosiaalinen
25 vuotta

Kokemustiedon vahvistaminen

Työyhteisö on olemassa ja elävä vain sitä kautta, että siellä työskentelevät ihmiset ovat liittyneet ja sitoutuneet siihen. Työyhteisön jäsenillä on vahva henkilökohtainen tarve ja odotus tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenään.

Ammatillinen tarve ja pyrkimys on olla vastuullinen, työtään koko ajan tutkiva, kehittävä ja motivoitunut työntekijä. Työnohjaus yhdistää kokemuksen ja tiedon, tukee ammattitaidon sisäistämistä ja oman työtavan löytämistä.

Yksilöiden erilaisuus tuo työelämään moninaisuuden ja rikkauden. Ikä, elämäkokemus, elämäntaakan vaihe, koulutustausta ja ajattelutapa vaikuttavat siihen, miten kokemustieto lisääntyy. Yksilöt liittyvät yhteisöön oman roolinsa, identiteettinsä ja kokemustensa kautta. Yhteisen tekemisen ja yhteisen kokemuksen kautta me luomme arvoja ja tavoitteita.

Kokemustiedon jakaminen vaatii vuorovaikutusta ja se onnistuu, kun pystymme luomaan tilaa oppimiselle kuuntelemalla, arvostamalla ja kunnioittamalla toisiamme. Kokemustietoa hyödynnetään ja käsitellään työnohjauksessa ja koulutuksessa työyhteisön hyväksi.

Tunteet ovat kokemuksellisuuden ydin. On tärkeää tunnistaa tilanteita, joissa tunteet liikkuvat, tarttuvat ja ohjaavat vahvasti toimintaamme. Kokemuksesta tiedämme, miten ilo tarttuu, pelko leviää ja kiukku voi kasvaa raivoksi.

Puhumme elämän energioista, joihin kuuluvat ajattelu, tunne ja tahto. Tutkimalla ja pysähtymällä näihin kokemuksiin saamme uutta ymmärrystä ja vahvistamme jo opittua. Esimerkiksi me kouluttajat opimme ja

Tunteet ovat tärkeitä, mutta myös vaativia. Liikutaan innostuksen, toiveikkuuden, rohkeuden ja luottamuksen maastossa. Oppimismatkalla kuljetaan kuitenkin myös ahdistuksen, varovaisuuden, loukkaantumisen ja joskus myös pelkojen ja kateuden poluilla. Prosessuaalisuus on merkittävässä asemassa työnohjaus- ja kehittämistyöskentelyssä.

Yhteisödynaamisen ajattelutavan mukaisesti johtajuuteen heijastuvat kaikki ne prosessit, jotka ovat ajankohtaisia. Toimivan johtajuuden kehittäminen edellyttää johtajuuden tutkimista kaikilla sen tasoilla. Yhteisölliseen kulttuuriin kuuluu, että myös johtajuutta on mahdollisuutta tutkia yhteisesti ja problematisoida niin kuin muitakin yhteisön rakenteita. Innostuksen, luovuuden ja liittymisen tukeminen on johtajan, mutta myös jokaisen työntekijän tehtävä. ■

Marja-Leena Helminen on Sosped Keskuksen työnohjaaja ja työyhteisöjen kehittäjä sekä työnohjaajien jatkokoulutuksen seniorikouluttaja.

Prosessuaalinen oppiminen

Sosped
25 vuotta

Prosessuaalinen oppiminen on kuin seikkailumatka, jonka alkaessa ei tiedä mitä kaikkea tulee tapahtumaan. Matka on pitkä ja hidas ja tarjoaa sitä runsaammin kokemuksia, mitä avoimemmin matkaa tekee. Kaikkea ympärillä olevaa kannattaa kuulostella, haistella ja tunnustella aistit avoimina.

Tiukat suunnitelmat ja aikataulut voivat estää parhaimman määrän löytymisen. Jos antaa kokemusten ja tunteiden viedä ja johdattaa, löytää todennäköisesti jotain ihan uutta ja ihmeellistä. Maalaisjärki, tunteiden palo ja uteliaisuus ovat paras matkalippu!

Oppiminen liittyy vahvasti tarpeeseen muuttaa jotain. Tarve voi syntyä itsessä tai yhteisössä, tai organisaatio voi edellyttää jonkin vanhan käytännön hylkäämistä ja korvaamista uudella. Muutos voi olla näkyvää ja toiminnallista tai näkymätöntä, asenteiden ja suhtautumistapojen muutosta. Viimeksi mainittu on ihmisten sisäistä ja -välistä muutosta. Muutokseen liittyy myös haaste oppia pois jostain sellaisesta, mikä ei enää ole toimivaa. Tämä koskee sekä rakenteellisia asioita että yhteistyön ja kanssakäymisen käytäntöjä.

Oppimista tapahtuu samanaikaisesti laajalla rintamalla: organisaatiossa, työyhteisössä ja yksilössä. Organisaation johdon on annettava lupa uudistumiselle, kerrottava selkeästi minkä pitää päättyä ja minkä tulla tilalle. Muutokseen on kannustettava ja luotava myönteinen oppimiskulttuuri ja annettava oppimiselle aikaa ja tilaa.

Organisaatiossa on hyväksyttävä hitaus ja pysähtyminen niin, että työntekijöillä on mahdollisuus yhdessä tutkia ja pohtia asioiden eri puolia. Prosessin tarkoituksena on tuottaa yhteinen työnäky ja arkitodellisuus, jossa kaikkien on hyvä tehdä omaa työtään.

Yhteisöjen on suostuttava sellaiseen oppimisen kulttuuriin, jossa tutkitaan sekä omaa että yhteisön toimintaa, rooleja, kokemuksia ja dynamiikkaa. Oppimisprosesseissa on myötä- ja vastavoimia, jotka liikkuvat yhteisöä aaltomaisesti ylös ja alas. Aallon huipulla koetaan innostusta, motivaatio on korkealla ja yhteistyö sujuu. Aallon pohjalla työn ilo katoaa, turhaudutaan kiireeseen ja jatkuviin ongelmiin.

Yhteisön jäsenenä ja liikkeessä olevana on vaikeaa ymmärtää yhteisön sisäistä elämää. "Kiehutaan samassa sopassa, lähellä hukkimista kaikki". Yhteinen työnäky on kadonnut, kaikki elävät eri todellisuudessa. Tästä noustakseen yhteisö tarvitsee aikaa ja tukea. Pohjalta nousu alkaa tiedostamisesta, yhteisistä keskusteluista ja sitoutumisesta kehittymiseen ja uusien asioiden oppimiseen. Vähitellen oppi muuttuu teoiksi ja arki paranee.

Yksilö kamppailee muutokseen suostumisen ja vastarinnan välimaastossa. Omien toimintojen ja ajattelun tutkiminen ja dialogiset keskustelut työkavereiden kanssa ovat oppimisen ja uudistumisen edellytys. Sitoutuminen organisaation tavoitteisiin ja arvomaailmaan ja työyhteisön pelisääntöihin auttavat yksilöä vastarinnan voittamisessa.

Muutosprosessi synnyttää uusien kokemusten kautta paljon tunteita. Yksilö ja yhteisö ovat uudenlaisen kulttuurin edessä, joka edellyttää myös sen emotionaalisen erityisluonteen tarkastelua. Kokemukset ja niiden aiheuttamat tunteet on käytävä läpi ja käsiteltävä, ennen kuin voi sitoutua ja liittyä uudenlaiseen kulttuuriin ja sen sääntöihin. Johtajuuden tehtävänä on luoda tilaa tunnetyöskentelylle.

Muutoksen monikerroksisuuden ja kompleksisuuden

ymmärtäminen edellyttää pitkäjänteistä ja suunnitelmallista työskentelyä. Alkukartoituksessa on arvioitava muutoksen kohde ja luotava kehittämisprosessille rakenteet, joissa yhteinen työskentely tapahtuu. Rakenteilla tarkoitetaan aikatauluja, tiedonkulkua, tiloja, tekniikkaa, yhteistyön pelisääntöjä ja sopimuksia sekä johtajuudesta sopimista. Tähän haasteelliseen vaiheeseen on maltettava käyttää riittävästi aikaa ja on käytävä keskusteluja eri osapuolien välillä.

Kahden ja puolen vuoden oppimismatka

Koulutus työnohjaaja- ja työyhteisöjen kehittäjäksi Sosped Keskuksessa on syvä kokemuksellinen oppimismatka, joka kestää kaksi ja puoli vuotta. Koulutus rakentuu useista ohjatuista oppimisprosesseista. Seminaarit, vuorovaikutuskoulutus, koulutusryhmät, suuryhmän tutkiminen ja harjoitustyö työnohjaajana tarjoavat jokainen erilaisen oppimisympäristön.

Seminaarit ovat koulutustapahtumia, joissa käsitellään työnohjauksen ja työyhteisön kehittämisen teoriaa. Seminaarit koostuvat luennoista, pienryhmäharjoituksista ja yhteisistä pohtivista keskusteluista. Joihinkin seminaareihin opiskelijat valmistelevalta orientaatiotehtäviä annetuista teemoista.

Vuorovaikutuskoulutuksessa tutkitaan kokemuksellisesti vuorovaikutuksen dynamiikkaa. Päivien aikana syvennetään tietoisuutta omasta vuorovaikutuksesta, sen vahvuuksista ja kehittämisalueista, vaikutuksesta ja vaikuttamista. Valmiudet asiakkaiden ja asioiden kohtaamiseen sekä työnohjaajan ja työyhteisöjen kehittäjän rooli vahvistuvat.

Opiskelijat havainnoivat, tutkivat ja keskustelevat oppimisprosessista ja kokemuksista neljässäkymmenessä koulutusryhmän tapaamisessa. Nämä pienryhmät ovat opiskelijan "kotipesä", se turvallinen paikka, johon voi tuoda omaan oppimisprosessiin liittyviä vaikeitakin kysymyksiä. Koko opiskeluajan kestävä intensiivinen prosessi tukee opiskelun eri vaiheita ja tarjoaa turvallisen peilaamisen paikan.

Suuryhmän tutkimisessa opiskelijat tutkivat puolen vuoden välein koko opiskelijaryhmän prosessin kehittymistä. Näissä tapahtumissa tarjotaan kokemus suuryhmän jäsenenä olemisen haasteista: Eri rooleista, suhteiden kehittymisestä ja pienryhmien välisen dynamiikan tunnistamisesta.

Työnohjausharjoittelu alkaa vuoden kuluttua opiskelun aloittamisesta. Opiskelijat ohjaavat ryhmää tai työyhteisöä yhteensä 27 kertaa. Harjoittelussa toteutuvat työnohjauksen aloituksen, työskentelyn ja lopetuksen vaiheet. Harjoittelua ohjataan koulutusryhmissä, joihin opiskelijat kirjoittavat raportin jokaisesta työnohjausistunnosta. Jokaisen kokemukset työnohjaajana käsitellään yksityiskohtaisesti, jolloin oppimista tapahtuu pitkäkestoisesti koko opiskelun ajan.

Opiskelukokemukset kirjataan prosessipäiväkirjaan, jota useimmat hyödyntävät päättötöissään. Päättötöiden yleisin aihe on "Kasvuprosessini työnohjaajaksi", joissa kuvataan pitkää ja syvällistä oppimisprosessia työnohjaajaidentiteetin omaksumisessa. ■

ANITA KALLASVUO

THM, Työnohjaaja SOSPED, Organisaatiokonsultti FINOD

Anita Kallasvuo on Sosped Keskuksen Työnohjaaja sekä työyhteisöjen kehittäjäkoulutuksen ja Työnohjaajien jatkokoulutuksen johtaja ja kouluttaja

Pelirajat on

Sosped 25 vuotta

Pelaaja kuulee pelikoneen äänen toisella tavalla kuin sel-
lainen, jolle pelaaminen ei ole ongelma. Se on kuin seiree-
nien ääni, jota ei voi vastustaa.

Peliongelma on ilkeä ilmiö. Millään muulla et tule yhä
tä köyhäksi ja kipeäksi, väitti eräs asianosainen. Teh-
tyämme nyt reilun vuoden ajan työtä Pelaajien ver-
taistukiverkosto -projektimme toimintaan osallistu-
vien kanssa, alan käsittää, mitä hän tarkoitti.

Velat, mielen väsyminen, masennus, vaikeudet lä-
heissuhteissa sekä muut riippuvuusongelmat johtavat
sosiaaliseen eristymiseen ja toivottomuuteen. Rahan
ja ajan merkitys on pelaajalla muuttunut. Raha on pe-
laamisen väline ja aika on pelaamista varten. Muut
tarpeet kuten syöminen, asuminen ja lepo jäävät toi-
selle sijalle. Arjen vastuut jäävät hoitamatta.

Ongelmaksi muuttunutta pelaamista peitellään usein
viimeiseen saakka. Sitä hävetään ja pelätään seura-
muksia: pelaaja on voinut tyhjentää kodin kaiken
ja velkaantua pahoin puolison sitä tie-
tämättä. Hän on voinut valehdella ja manipuloida lä-
heisiään ja ystäviään saadakseen rahaa. Syyllisyyden-
tunteet leimaavat keskustelua vertaisryhmissämme.
Ihmiset sättivät itseään tyhmiksi ja huonoiksi. Pelaajat
ovat usein myös yksinäisiä: heidän "rakastettunsa" on
pelikone, ei toinen ihminen. Eikä varsinkaan toinen
pelaaja, joka yrittää viedä potin. Potin, jonka pelaaja
uskoo kohta saavansa, kunhan ei vain lopeta.

Ongelmapelaamisen aste vaihtelee, mutta yhteis-
tä tuntuu olevan pelihimon aiheuttama hämmennys.
Miksi irrottautuminen pelaamisesta on niin vaikeaa,
vaikka aiheutan sillä pahoja vaikeuksia itselleni ja lä-
heisilleni. Kaikkihan pelaavat, miksi minä olen kou-
kussa? Miten saatoin upota peliin niin täysin?

Vertaistuki tarkoittaa sellaista apua ja tukea, jota saman-
kaltaisia asioita läpikäyneet ihmiset voivat antaa vaikeuk-
sista selviytymiseksi, ja jota kukaan muu ei voi antaa.

Projektissamme koulutetaan vapaaehtoisia maallikoi-
ta pelaaja- ja läheisryhmien ohjaajiksi. Heillä voi olla
oma kokemus liiallisesta pelaamisesta tai pelaajan lä-
heisenä elämisestä, tai sitten he ovat halukkaita osal-
listumaan vapaaehtoistoimintaan. Ohjaajat sanovat
tulleen mukaan voidakseen oman kokemuksensa
avulla auttaa muita, mutta myös auttaakseen itseään:
pysyäkseen irti pelaamisesta, pystyäkseen pelaamaan
kohtuullisesti, lisätäkseen ymmärrystään ongelma-
pelaamisesta tai voidakseen hyödyntää tietotaitojaan
mielekkäällä tavalla.

Haasteeksi nousee uuden identiteetin rakentamisen
vaativuus. Entinen pelaaja, joka kamppailee mahdolli-
sia repsahdoksia vastaan, pyrkii kehittämään vertais-
ryhmän ohjaajaksi. Läheinen, joka on ehkä joutunut
ottamaan toisen aikuisen taloudenhoidon
vastuulleen, pyrkii ottamaan etäisyyttä
omaan arkeen ja tukemaan ryhmäläisiä
auttamaan itseään ja toisiaan.

Vertaisryhmiin lähteminen on pelaa-
jille vaativaa. Kynnys omassa mielessä on
korkea. Vaikka tiedetään, että vuositasolla
peli ongelmia on 170 000 suomalaisella, ei ryh-
miin aluksi tuntunut löytyvän osallistujia. Häpeän
tunteet ja leimaantumisen pelko ovat vahvoja.
Tärkein kokemus Pelirajat'on -vertaisryhmissä
tuntuu liittyvän helpotukseen siitä, että saa
puhua ääneen, usein ensimmäistä kertaa. Kes-
kusteluissa nousee esiin avuttomuuden tunne sii-
tä, ettei kykene hallitsemaan käyttäytymistään.

Vertaistuen ainutlaatuisuuden sanotaan piilevän herkistyneessä vastaanotossa. Saman kokenut kuulee, mitä toinen oikeasti sanoo. Hän ymmärtää ja haluaa vilpittömästi tukea. Hänellä ei ole tarvetta syyllistää tai moralisoida. Vertaisen tuki on kokemustukea. Toisen tarinan kuuleminen ja kuulluksi tuleminen sitovat tuskaa. Jaettu stressi helpottaa ja yksinäisyyden vanne laukeaa.

On tavallista vakuuttaa, että ihmistä ei pidä tuomita vaikka hänen tekonsa olisivat väärä. Tämä asennoituminen jättää tilan kasvaa ihmisenä. Tehtyä ei saa tekemättömäksi. Sen merkitys voi kuitenkin muuttua, mutta vain sillä ehdolla, että kokemusta työstetään tietoisesti eikä tekijä tuomitse ja mitätöi itseään.

Peliongelma aiheuttaa pahan särön minuuden suojamuuriin. Oletan, että halu eheytyä on syy, joka tuuppaa ihmisiä lähtemään vertaisryhmään. Jokainen etsinee vastausta kysymyksiin "kuka olen" ja "keneksi haluan tulla". Halu muutoksen tekemiseen on, vaikka heiveröinenkin. Käsitykseni mukaan opiksi ottaminen kokemuksista – ainakin vaikeista sellaisista – on kuitenkin äärimmäisen vaativaa. Se edellyttää riittävän etäisyyden saamista niin kognitiivisella kuin tunnetasolla. Työstäminen vaatii voimavaroja, jotka saattavat olla hyvinkin vähissä. Miten siis toinen säröinen voisi toista auttaa? Miten maallikko-ohjaajan taidot riittävät?

"Pelkkä" puhuminen ja kuunteleminen näyttävät auttavan jo paljon. Kuulen ihmisten vakuuttavan ryhmästä lähtiessään ohjaajille ja toisille osallistujille, että tämä oli "mahtavaa" ja "varmasti tulen uudelleen". Osa on kuitenkin äänestänyt jaloillaan ja jäänyt pois. Joku kertoi jälkeensä odottaneensa, että ohjaaja on ammattilainen, jolla on vastaukset kysymyksiin ja selkeät neuvot.

Ihmiset tuovat oman tarinansa ryhmässä yhteiselle pöydälle. Yksi tarina nivoutuu toiseen ja ajan myötä syntyy yhteinen kudelma, jonka malli ja värit on luotu yhdessä. Jokainen ottaa yhteisestä annista tarvitsemansa osan ja työstää sen avulla omaa tarinaansa

uudenlaiseksi. Kuten Sosiaalipedagogiikan säätiön pitkäaikainen kouluttaja Ulla Kyrönseppä sanoo: "Kokemuksellinen oppiminen tapahtuu sosiaalisissa prosesseissa, joissa tietoa tuotetaan ja luodaan. Prosessissa integroituu aikaisemmin koettu ja nykyinen ja se myös valmentaa tulevaan."

Ryhmien osallistuvien tilanteet vaihtelevat paljon. Jollakin on pitkä pelihistoria, toisella lyhyt, kolmannella paljon muitakin ongelmia. Siksi myös heidän henkilökohtaiset tarpeensa ja tavoitteensa ryhmän suhteen vaihtelevat. Joku tulee saadakseen voimia jaksaa seuraavaan päivään ja toinen pysyäkseen irti pelaamisesta. Se, missä vertaisryhmä voi auttaa, on tukea jokaista ponnistamaan kohti omaa tavoitettaan. Senkin olemme jo kokeneet, että ryhmän aikana tavoitteet voivat muuttua. Toisten kokemusten rohkaisemana voi joku alkaa hankkia omakohtaisia kokemuksia pelaamattomuudesta. Läheinen voi myös nähdä oikeutuksen omien tarpeiden esille tuomiseen.

Sellainen vuorovaikutustilanne, jossa korostuvat vallinnan vapaus, avoimuus, luottamus, arvostaminen, hyväksytyksi tuleminen ja turvallisuuden tunne ja yhdenvertaisuus, edesauttaa osalliseksi tulemistä ja oman elämännotteen vahvistumista. Ihmiset tuntuvat luottavan helposti vertaisiinsa ja vapaaehtoisuuden pohjalta toimiviin ohjaajiin. Vapaaehtoisesti mukaan lähtemällä ihmiset osoittavat olevansa vilpittömästi halukkaita panemaan itsensä likoon.

Tällaisen toiminnan kehittämiseen tähtäämme pelaajien ja läheisten vertaistuen kehittämisessä. Se voi onnistua, jos:

- on resursseja järjestää ohjaajiksi ryhtyville mahdollisuus riittävän rauhallisesti etenevään ja pitkäkestoiseen kouluttautumiseen ja ryhmien toiminnan aloittamiseen eri puolilla maata.
- koulutuksessa ja toiminnan järjestämisessä otetaan huomioon, että ohjaajat toimivat vapaaehtoisina ja ottavat ajan tälle toiminnalle kaiken muun elämän ohella.

- ohjaajien keskinäisen ryhmätoiminnan ja yhdessä oppimisen avulla vahvistetaan heidän omaa identiteettiään selviytyjänä ja vertaisryhmän vapaaehtoisena ohjaajana ja maallikkoauttajana.
- ohjaajaopiskelijat saavat oppia oman ohjauskokemuksen avulla.
- ohjaajat saavat vapaaehtoistyönsä tekemiseen työn-ohjausta ■.

MIRJA HEIKKILÄ

Projektikoordinaattori, Sosiaalipedagogiikan säätiö

Pelaajat ja läheiset saavat tukea Pelirajat'on -vertaisryhmissä, joiden toimintaa kehitetään Pelaajien vertaistukiverkosto -projektissa vuosina 2008–2010.

Vertaisuuden voimavarat ja rajat

Sosiaalipedagogiikka

Usein ihmisen riippuvuuskierteen katkeamista edeltää umpikujatilanne. Ihminen on ajautunut niin syvälle vaikeassa tilanteessaan, että hänen pitää valita joko elämä tai kuolema. Hän on tullut elämässään siihen pisteeseen, että täydellinen identiteettimuutos on ainoa mahdollisuus. Riippuvuus on tullut osaksi identiteettiä. Tällöin riippuvuudesta vapautumisen edellytyksenä on identiteettimuutos.

Hoidon ja toipumisen onnistumisen edellytyksenä on se, että auttajat ja järjestelmä osaisivat tunnistaa umpikujatilanteessa olevien ihmisten eväät todelliseen muutokseen. Ihmisen motivaation voimaa ei ole varaa hukata. Näiden tilanteiden tunnistamisessa sosiaali- ja terveysalan vastuuhenkilöiden tulisi kuulla enemmän oman riippuvuustaustan omaavien asiakastyöntekijöiden osaamista.

Liian usein kuulee päihdetyön kentältä niitä viestejä, ettei maksusitoumuksesta päättävä koulutautunut

ammattihenkilö suhtautunut kokemusosaajan arvioon tarpeeksi vakavasti. Muutosvalmiudessa olleelle ihmiselle ei annettu mahdollisuutta hänelle sopivaan kuntoutusjaksoon. Kyseessä oli koulutetun ammattilaisen näkökulmasta toivoton tapaus.

Ongelmapelaajan umpikujatilanne saattaa syntyä siinä hetkessä, kun hän taskut tyhjänä laahustaa auto- maatilta kohti kotia. Kaikki meni. Syyllisyys ja häpeä painavat päälle. Saattaa tulla hetki, jolloin uusien valheiden ja itsepetoksen ideointi eivät vielä ole ottaneet pauloihinsa. Kunpa joku ehtisi iskeä tähän väliin ja viedä siltä istumalta hoitoon. Olisiko se mahdollista? Olisiko järjestelmä tähän valmis? Siinä olisi vertaisosaajille oiva tehtävä.

Kukaan vakavasti otettava riippuvuusasioiden ammattilainen ei voi enää kieltää sitä, että vertaisuuteen perustuvat toipumisohjelmat raitistavat ja ovat tehokkaita. Tarkoitin tällä oman riippuvuustaustan omaavien kokemusosaamista, jota kutsutaan tässä artikkelissa myös vertaisuudeksi.

On kuljettu pitkä tie, että viralliset hoitosuosituks- set tunnustavat vertaisuuden osana päihderiippuvuuden hoitoa. Mielenterveystyössä suhtautuminen vertaisuuteen perustuvaan hoitoon lienee edelleen kielteisempää. Ainakaan vertaismalleja ei ole virallisesti hyväksytty mielenterveyden hoitojärjestelmiin.

Vertaisuus auttaa tehokkaasti ainakin riippuvuuksien kohdalla. Tuloksellisuuden takana on kahden samaa kokeneen ihmisen kohtaaminen. Puhutaan alusta lähtien samaa kieltä. Riippuvuuksien kanssa itsekin eläneelle ei kannata esittää mitään roolia. Hän tuntee ne eri roolit, joihin riippuvuusongelma ajaa ihmistä. Valhekierteet. Selittelyn. Mielistelyn. Vastuun pakoi- luun. Syyllisyyden. Häpeän. Vertaisten kohtaaminen riisuu ennen muuta niistä valheista, joihin riippuvuus- käyttäytyminen ihmistä ajaa.

Ihmisen perustarve on tulla hyväksytyksi. Hän op- pii arvostamaan itseään, mikäli tulee arjen yhteisöis- sään hyväksytyksi. Vertaisryhmä vastaa ihmisen pe- rustarpeeseen. Ihmiset alistuvat joskus kovinkin alis-

teisiin rooleihin vertaisyhteisöissään, jotta tulisivat hyväksytyksi.

Ryppyporukat ovat vertaisryhmiä, jotka osaltaan vastaavat ihmisen perustarpeeseen tulla hyväksytyksi sellaisena kuin on. Vertaisuus voidaan kokea hyvin-kin vahvana. Vertaisryhmän ulkopuoliset saatetaan nähdä jopa vihollisina. Ryppyporukka saattaa olla ainoa ryhmä, josta ei ole syrjäydytty. Siinä saatetaan riippua lähes hinnalla millä hyvänsä.

Koulutetun ammattilaisen suuri haaste on, miten kohdata riippuvuusongelmainen tasa-arvoisena ihmisenä. Peruslähtökohta on, että riippuvuusongelmainen elää omassa maailmassaan ja todellisuudessaan ja työntekijä omassaan. Riippuvuusongelmaisen mielikuvissa työntekijä on hänen itsensä vastakohta. Samalla työntekijä on osa ihannemaailmaa, johon ei uskota enää olevan mahdollisuutta palata.

Tämä jännitteinen ennakoasetelma johtaa siihen, että riippuvuusongelmasta kärsivä ylitulkitsee helposti kaiken, mitä työntekijä tekee ja mitä hän sanoo. Riippuvuudesta kärsivän selviämiskeino on rakentaa oma valheellinen maailma. Valheellisella selittelylogiikallaan hän on tottunut selviämään työntekijän kohtaamisesta. Hän ei ole valmis kohtaamaan totuutta tilanteestaan, ellei jokin murra sitä jännitteisyyttä, joka lähtökohtaisesti tilanteessa on.

Jonain päivänä saattaa kuitenkin koittaa se tilanne, jolloin työntekijän luokse tulee ihminen, joka on valmis muutokseen. Silloin työntekijän tulisi ymmärtää, että nyt ei ole kyse valheesta eikä esittämisestä, vaan asiakkaan uuden elämän mahdollisuudesta.

Oman riippuvuustaustan omaava kokemusosaaja, jolla voi myös olla ammatillinen pätevyys, ei edusta samanlaista jännitteistä tilannetta. Hän ei edusta pelottavalla tavalla riippuvuusongelmaiselle kaikkea, mistä on huonoja ja syrjäyttäviä kokemuksia. Hän on alusta alkaen samalla puolella. Hän puhuu samaa kieltä. Häneltä voi ottaa vastaan suoraa ja kohti tulevaa palautetta. Hänen kanssaan riippuvuudesta kärsivä ei tarvitse voimakasta puolustusmekanismia. Hänellä

on mahdollisuudet pysäyttää kohtaamisellaan toinen vaikka riippuvuuskierteen keskellä.

Ihmiset ovat olleet alusta alkaen luontaisia tarinankertoja. Taiteessa tarinoita on perinteisesti monipuolisesti hyödynnetty. Hoitotyössä tarinan vahvuudet ovat välillä unohtuneet. Kokemusosaajien omat esimerkkikertomukset ovat usein verraton työväline. Ne luovat toivoa. Samoissa elämän mutapaineissa rämpinyt ja kaiken kokenut on selvinnyt tuohon tilanteeseen. Nyt hänellä on koti, puoliso, perhe ja tarkoitus elämälle. Kaikki se, mistä tukea tarvitseva haaveilee.

Tietyissä tilanteissa vertaisen kokemusosaajan kertomuksen tavoitteena on vapauttaminen neuroottisesta syyllisyydestä ja häpeästä. Oman kelpaamattomuuden tunteet ja niistä kumpuavien käyttäytymismallien juuret ovat usein riippuvuusongelmaisen lapsuudenkodissa.

Neuroottisen syyllisyyden ja häpeän kanssa painivalle ihmiselle kertomus viestii tehokkaasti, että on oikeus tuntea vihaa vanhempiaan vastaan. He ovat toimineet vastuuttomasti. Viestinä on, että etäisyyden ottaminen vanhempiin vie eteenpäin. Kannattaa keskittyä oman elämän mahdollisuuksiin tässä ja nyt. Syyllisyyttä ei tarvitse kantaa niistä asioista, joihin ei ole voinut vaikuttaa.

On myös tilanteita, joissa vastuuta korostavan vertaisen tarina on mitä tehokkain tapa riisua vastuutaan pakoileva aseistaan. Kaikkia asioita ei voi selitellä lapsuudella tai itsen ulkopuolisilla asioilla. Vaikka ihmiset ympärillä ovatkin tehneet virheitä, se ei oikeuta toimimaan väärin. Omista teoistaan jokaisen tulee kantaa vastuunsa, vaikka tekojen juuret olisivatkin lapsuudessa.

Vertaisuuden lähtökohta on, että kaksi saman kokenutta ihmistä pystyy kohtaamaan toisensa ja tukemaan toisiaan toipumisen tiellä. Vertaisuus toimii niin kauan kuin molempien kokemus on samankaltainen ja molempien esimerkkikertomukset kohtaavat toisensa.

Yhdistävänä tekijänä ja vahvuutena on riippuvuus ja siitä aiheutuvat käyttäytymismallit, jotka ovat usein

kovin samankaltaisia. Myös lapsuuden kokemuksissa saattaa olla yhtenevyyttä. Kuitenkin on myös niin, että tietyissä tilanteissa kokemusmaailmat eroavat toisistaan. Kun kokemusmaailmojen erot alkavat nousta pintaan, kokemusauttajan osaaminen tulee puntariin. Kuinka hän tunnistaa ja tunnustaa oman kokemuskokemuksensa rajallisuuden?

Kokemusosaajaa ja hänen vertaistaan ovat kohtaamisessa yhdistäneet riippuvuuteen liittyvät kokemukset. Elämässä on kuitenkin muitakin asioita ja kokemuksia, joiden kohdalla kokemukset eivät olekaan yhteneviä. Eroavuuksia saattaa olla esimerkiksi fyysisen kunnon hoitamisessa ja olemassaolon kysymysten ja hengellisten kokemusten alueilla. Kokemusosaajan tulisi tunnistaa tällöin rajansa. Hänen kokemuskokemuksensa on hänen kokemuskokemuksensa. Tietyissä kysymyksissä ne eivät auta eteenpäin.

Kokemusosaajan vahvuus rajoittuu usein melko kapeaan näkökulmaan. Hänen ydinvahvuuttaan on hänen oma kokemuskokemuksensa. Se on hänelle totta. Kuitenkin on olemassa myös muita totuuksia. Näkökulman laajentamisessa parhaiten toimii kouluttautuminen ja asioiden työstäminen koulutetun ammattilaisen kanssa.

Kokemusosaajien verraton vahvuus on kohtaamisessa. Kenttätyössä on siihen suuri tarve. Hoidon käynnistymisessä motivaattoreina toimivat kokemusosaajat ovat todellinen voimavara. He pysäyttävät. He näkevät erinomaisesti ihmisten umpikujat. He tunnistavat usein tilanteet, joissa muutos on mahdollinen. He kykenevät vaikuttamaan tehokkaasti motivaatioon. Vertaisuuteen perustuvilla hoitomalleilla saadaan alko-
holisti lopettamaan juominen ja pelaaja lopettamaan pelaaminen. Tämä on kuitenkin vasta prosessin alku kohti riippuvuudesta vapaata elämää.

Kun addiktiokäyttäytyminen on saatu hallintaan, on tärkeä aloittaa riippuvuuden taustalla olevien ongelmien hoitaminen. Tämä vaihe prosessista on se, johon tarvitaan laajaa näkökulmaa ja hoitotyöhön koulutetun ammattilaisen tukea.

Valitettavan usein oman riippuvuustaustan omaava

otetaan liian nopeasti addiktiokäyttäytymisen loppumisen jälkeen kenttätyöhön niin, että toipumisprosessi jätetään kesken. Uskotaan, että ihminen on toipunut, vaikka addiktiokäyttäytymisen juuret ovat hoitamatta. Tämä näkyy monin eri tavoin kokemusosaamiseen nojaavien järjestöjen arjessa.

Vastuunkantajissa on hyvin ehdottomia, kulmikkaita, mutta pohjimmiltaan kovin hauraita ihmisiä, joiden toipumisprosessi on jäänyt osittain kesken. He tarvitsisivat rinnalleen luotettavan hoitotyön ammatti-
ihmisen tueksi, jotta heillä olisi lupa vastuunkantajinakin käydä omaa toipumisprosessiaan. Sillä kuukaan meistä ei tule koskaan lopullisesti valmiiksi tai täysin toipuneeksi.

Ongelmapelaamisesta ilmiönä tiedetään vähän. Tätä taustaa vasten ei ole ihme, että pelaajien vertaistoiminta on moneen muuhun vertaistoimintaan nähden vielä kovin vähäistä. Ongelmapelaamisessa kokemusosaajien ääni on ollut vielä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta melko hiljainen. On hyvä tiedostaa, että vertaisuuden potentiaali yhteiskunnassamme voi suuntautua monella eri tavalla. Kyse on paljolti siitä, millaisen mahdollisuuden vertaisosaajat saavat esimerkiksi pelipolitiikassa, hoitopolitiikassa ja palvelujen kehittämisessä. Vertaisosaamisen vaihtoehtoisia kehityssuuntia ovat:

1) Vertaistuen painopiste on erityisesti omien hoito- ja kuntoutusmenetelmien kehittämisessä. Tämä voi johtaa jopa oman vertaistuellisen hoitomallin esiinmarssiin.

2) Vertaistoiminta irtautuu vastaliikkeeksi erilleen virallisista ehkäisevän työn ja hoidon muodoista. Vapaaehtoisuus ja palkattomuus halutaan ideologisista syistä pitää erillään virallisesta hoitojärjestelmästä. Pelimonopolijärjestelmä nähdään vertaisliikkeessä erittäin ongelmallisena. Virallinen palvelujärjestelmä ja sen piirissä toimivat nähdään vastapuolena ja pelimonopolijärjestelmän puolella olevana.

3) Vertaistuki elää kiinteässä vuorovaikutuksessa virallisen järjestelmän kanssa. Järjestelmään tulee yhä

enemmän vertaistuen muotoja tuntevia ammattilaisia ja asiantuntijoita. Koulutusjärjestelmä luo vertaistuen asiantuntijoille mahdollisuuden laajentaa ammattitaitoaan luontevalla tavalla niin, että vertaisosaajat voivat kouluttautua mutkattomasti hoidon ja kuntoutuksen kentälle hyödyntäen ammatillisessa identiteetissään kokemusosaamistaan. Kokemukset päihdetyön ammattitutkinnosta koulutusväylänä vahvistavat kokemusosaajien ja koulutettujen ammattilaisten yhteyttä peliongelmien hoidossa. Tutkinto kouluttaa ja pätevoittää kokemusosaajia ammattilaisiksi, joille on yhä enemmän kysyntää.

4) Suomessa ongelmapelaamiseen liittyvä vertaistuellinen toiminta ei organisoidu lainkaan. Yksittäisen henkilöt esiintyvät ajoittain julkisuudessa omilla henkilökohtaisilla tarinoillaan, jotka osaltaan voimaannuttavat samalla lailla kokevia.

Vertaisosaaja on helppo ottaa maalitauluksi. Hän toimii hieman kulmikkaasti. Riippuvuustausta on edelleen nähtävissä. Sitä, että hän todella kohtaa riippuvuusasiakkaan ilman rooleja, väheksytään siitäkin

huolimatta, että kohtaaminen on kaiken riippuvuushoidon onnistumisen tärkein yksittäinen tekijä. Joskus näyttää siltä, että todellinen peruste kokemusosaamisen vähättelylle on siinä, että ammatillinen osaaja ei koskaan saavuta samaa kohtaamisen tasoa kuin kokemusosaaja.

Ongelmapelaamisen hoito ja arjen tuki tarvitsee kokemusosaajia. Näitä osaajia meillä on hoitojärjestelmässä valitettavan vähän. Päihdetyön ammattitutkintoa tulee kehittää siihen suuntaan, että ongelmapelaamisen hoitamisesta tulee oma kokonaisuutensa. Toivon, että päihdetyön ammattitutkinnon opinnot pätevoittävät tulevaisuudessa ongelmapelaamisen kokemusosaajia ammattilaisiksi kuten muun päihdetyön kohdalla jo tapahtuu. ■

AARNE KIVINIEMI

Sininauhaliiton toiminnanjohtaja

Sininauhaliitto on sadan päihdejärjestön keskusliitto. Liittoa ja sen jäseniä yhdistää päihdetyö ja yhteinen kristillinen arvopohja.

Monikulttuurisen pelaajan ja läheisen tarpeet kun pelaaminen haittaa koko elämää

Suomessa rahapelaaminen on ollut laillisesti ja eettisesti hyväksytty "kansahuvi" aprillipäivästä vuonna 1938, jolloin RAY:n toiminta alkoi arpajaisten muodossa. Toiminnan vakiinnuttua vuosikymmenten saatossa myös pelaamisen haitat ovat muuttuneet osaksi suomalaisen ihmisen elämää. Nykyisin EU-maiden rajat ovat auki ja Suomikin monikulttuuristuu. Myös monikulttuuriset perheet altistuvat pelaamiselle niin arjessa kuin virtuaaliviestintien avulla. Kaikki pelaamisen muodot ovat mahdollisia ympäri vuorokauden. Mitä nuorempa pelaaminen

alkaa sitä todennäköisempää on sen muuttuminen haitalliseksi ja kehittyminen toiminnallisen riippuvuuden tasolle.

Maahanmuuttajanuorten pelaaminen hallintaan -projektin tehtävänä on vastata monikulttuuristen nuorten ja heidän läheisten tarpeisiin siinä vaiheessa kun pelaamisen haitat alkavat murentaa pelaajan ja hänen perheensä elämää. Kantasuomalaiset pelaajat ovat myös mukana MaPen kuntoutuksessa, koska keskinäinen integroituminen ja toisten ryhmänjäsenten erilaisuuden ymmärtäminen ovat osa MaPe-projektin

ryhmätoimintaa. Ryhmätoiminnassa nousevatesille kysymykset vertaisuudesta. Toisen pelaajan tarinan kautta lisääntyy ymmärrys omasta pelikäyttäytymisestä.

Asiakastyössä monikulttuurisesta taustasta tuleva pelaaja-asiakas täytyy kohdata kokonaisena ihmisenä, joka ei ole pelkästään ongelmapelaaja. Vaikka projektin kuntoutusinterventio kohdistuu pelaamisen haittojen vähentämiseen, asiakkaan koko elämä täytyy hahmottaa kokonaisvaltaisesti. Hän on oman lähtömaansa ja kulttuurinsa muovaama ihminen, jolla on omat eettiset ja moraaliset arvot. Hänen elämässään vaikuttavat kieli ja kommunikaatiotaidot, kotoutumisen aste, sukupuoli, ikä, perhetausta, uskonto, muut henkiset arvot, seksuaalinen suuntautuminen, nykyiset perhesuhteet, terveys ja fyysiset ja psyykkiset sairaudet.

Kun kyseessä on Suomeen muualta muuttanut ihminen, ihmisen kokonaisvaltainen kohtaaminen vaatii erityistä kulttuurisensitiivisyyttä. Myös yhteisen kielen löytäminen voi olla haaste. Toisen polven suomalainen osaa jo kielen eri tavalla kuin Suomeen aikuisen muuttanut. Suomessa syntyneen monikulttuurisen perheen nuoren kohdalla täytyy huomioida perheen sisäinen monikulttuurisuus ja perheenjäsenten kotoutumisen eritahtisuus.

Pilottiprojektien lähtökohtana on, että kehitetään ja kokeillaan uutta ja toimivaa asiakastyön käytäntöä. Tästä syystä työskentelytavan joustavuus on mahdollistanut hyvinkin räätälöityjä asiakastyön malleja. Projektissa sovelletaan muissakin maissa peliongelmaisten kuntoutukseen käytettyä kognitiivis-behavioraalista menetelmää. Projektin tavoitteena on ollut kehittää siitä työmuoto, joka soveltuu kulttuurisensitiiviseen asiakastyöskentelyyn. Monikulttuurisen asiakastyön kannalta on tärkeää, että metodi soveltuu sekä yksilöille että ryhmille.

Häpeän ja syyllisyyden tunteet ovat lamaannuttavia sekä pelaajalla että hänen läheisillään eikä tuen hakeminen tai vastaanottaminen ole helppoa. Mahdollisuus kahdenkeskisiin tapaamisiin työntekijän

kanssa ovat arvokkaita sekä pelaajalle että läheiselle. Kun luottamusta ja motivaatiota on rakennettu yksilötapaamisissa, pelaaja saattaa vähitellen olla valmis ryhmätyöskentelyyn. Kun ryhmätyöskentely alkaa, asiakkaan kokemus on usein myönteinen.

Yksilö- ja ryhmätyöskentely voivat kulkea rinnakkain tai limittäin. Kuntoutuksen kesto on melko lyhyt, keskimäärin kahdeksan tapaamista ja jälkiarvioinnit. Muutakin ammatillista tukea suositellaan erityisesti kuntoutuksen loppuvaiheeseen, jotta asiakas ei jäisi yksin kuntoutusjakson jälkeen. Osalla asiakkaista saattaa olla jo kontakti ammattiauttajaan ja joidenkin kohdalla kontakti saattaa syntyä yhtä aikaa kognitiivis-behavioralistisen intervention kanssa. Apua voi hakea esimerkiksi A-klinikan päihdetyöntekijältä, perheterapeutilta, koulukuraattorilta, nuorisotyöntekijältä, lääkäriltä, sosiaalityöntekijältä tai opettajalta.

Erityisesti nuorten asiakkaiden kohdalla myös verkostotapaamiset voivat toimia perhetilanteen arviointipaikkoina, jolloin koko auttava verkosto tulee tietoiseksi toistensa rooleista, ja päällekkäiseltä työltä välttyään. Verkstopalaverieja voisi olla yksi tai kaksi kuntoutusprosessin aikana. Yksi merkittävä tuen muoto ovat pelaajille suunnatut monikieliset vertaistukiryhmät.

Kuntoutusjakson aikana täytyy huomioida asiakkaan erilainen tausta, maahanmuuttotarina, kielitaito, asiakkaan läheiset ja turvaverkot, etninen tausta ja pelihistoria. Alkuarvioinnissa ja myös kuntoutustavoitteen laatimisessa käytetään apuna projektissa kehitettyä voimavarakarttaa. Kartassa on huomioitu keskeisimmät elämän osa-alueet, joten sen avulla asiakas voi yhdessä työntekijän kanssa tehdä arvion omasta elämäntilanteestaan ja myös pelaamisen haitallisuuden asteesta. Kartassa on huomioitu myös muualla syntyneen pelaajan kotoutuminen Suomeen, henkiset arvot sekä kielikysymys.

On erittäin tärkeää, että pelaajan vanhemmat, puoliso, lapset, muut perheenjäsenet tai läheiset ystävät saavat myös tietoa ja tukea. Läheisillä on erityis-

kysymyksiä, joita kuntoutuksen aikana käydään läpi keskusteluissa ja harjoitusten avulla. Myös läheinen tv-tuoksessa käytetään apuna voimavarakarttaa. ■

ANITA LÄHDE JA TUULA EMAS

Maahanmuuttajanuorten pelaaminen hallintaan -projekti, MaPe
Sosiaalipedagogiikan säätiö

MaPe on kolmivuotinen projekti, jonka tehtävänä on ollut kehittää kulttuurisensitiivinen kuntoutusmenetelmä. Tämän lisäksi sen tehtävänä on ollut ennaltaehkäistä maahanmuuttajataustaisten nuorten ja aikuisten syrjäytymistä suomalaisesta yhteiskunnasta tilanteessa, jossa rahapelaamisen haitat ovat hyvin vakavia koko perheelle.

Sosped
25 vuotta

Haasteena maahanmuuttajanuorten peliriippuvuus

Suomalaiset pelaavat paljon rahapelejä ja viime aikoina myös maahanmuuttajanuoret ovat nousseet yhä näkyvämmäksi ryhmäksi pelipaikoissa. Valtaosalle pelaajista rahapelit ovat viihdettä ja suhteellisen harmiton ajanviettotapa. Pelaaminen tuo jännitystä elämään ja sen kautta voi haaveilla jopa rikastuvansa. Osalle pelaajista pelaaminen tarjoaa pakotien arjesta. On olemassa kuitenkin riski, että pelaaminen alkaa hallita pelaajaa. Pelaamisen seuraukset voivat olla elämänhallinnan kannalta vakavia ja ilmetä fyysisinä, psyykkisinä, sosiaalisina ja taloudellisina ongelmina. Maahanmuuttajanuoren peliriippuvuus on ilmiö, joka heijastaa niin Suomen muuttumista monikulttuurisemmaksi, median ja kulutusyhteiskunnan vaikutuksia kuin yksilöiden elämänhallintaa ja riippuvuusongelmia.

Media- ja kulutuskeskeinen länsimainen yhteiskunta tuottaa nuorille uusia malleja, jotka poikkeavat niin suomalaisten aiempien sukupolvien mentaalisista malleista kuin maahanmuuttajaperheiden kulttuurista. Markkinoiden ja median maailmankuva luo lumeto-

dellisuuden, joka on irrallaan aitojen yhteisöjen hyvän elämän käsityksestä. Kulutusyhteiskunta luo harhan, että kuluttaminen ja yleinen hyvinvointi ovat kytköksissä toisiinsa. Ihmisten vapaa-ajanvietto kytkeytyy entistä enemmän materian ympärille ja vaatii paljon taloudellista panostamista.

Peliriippuvuus voi helposti riistäytyä käsistä, koska pelaaminen rahasta on nykyään yleinen vapaa-ajan harrastus. Rahapeleistä on luotu mielikuva tavallisen kulutusviihteenä. Erityisesti viime aikoina Suomessa julkisuudessa esillä ollut pokeri osaltaan vahvistaa vääristynyttä käsitystä siitä, että kyseessä on harmiton viihdemuoto eikä uhkapeli. Ammattipokerinpelaajia ihaillaan ja monet julkisuuden henkilöt ovat olleet viime aikoina esillä pokerinpelaamisen yhteydessä. Tämä luo nuorille kuvan trendikkäästä ja tavoiteltavasta harrastuksesta. Pelaamisen synkempi kääntöpuoli, johon liittyy riippuvuus ja mahdollisesti rikollista toimintaa kuten rahanpesua, jää helposti viihdepuolen varjoon.

Suomeen saapuvat maahanmuuttajat saattavat olla

kotoisin hyvinkin radikaalisti länsimaisista olosuhteista poikkeavista maista. Nuorten kotimaissa internet, media ja kulutus eivät ole useinkaan yhtä merkittävässä roolissa kuin Suomessa. Suomessa mediassa on jatkuvasti esillä pikavippimainoksia, jossa tarjotaan rahaa välittömään tarpeeseen ilman, että sitä tarvitsee varsinaisesti ansaita. Internetissä uhkapelejä pelatessa ei myöskään varsinaisesti joudu konkreettisesti käsittelemään käteistä rahaa. Tällaiset tekijät ovat omiaan hämäämään realiteetit peliriippuvaiselta. Kautta aikojen ovat uhkapelit aiheuttaneet riippuvuutta, mutta nykyään ne ovat muodostuneet entistä ongelmallisemmiksi helpon rahan saatavuuden vuoksi ja pelaamisen yleisyyden myötä.

Nykyään on ominaista yksilöllisyyden korostaminen, eikä suomalaisessa yhteiskunnassa ole enää nähtävissä yhtä selkeitä sosiaalisesti jaettuja mentaalisia malleja ja moraalista koodia kuin aiemmilla sukupolvilla. Erityisesti maahanmuuttajanuoret ovat haasteellisen tehtävän edessä joutuessaan rakentamaan identiteettiään ja elämänsä kulkua kahden kulttuurin välissä. Yksilön valinnanvapauden ja vastuun tasapainon löytämisen haasteellisuus korostuu erityisesti tilanteessa, jossa ympäröivän yhteiskunnan, suomalaisen nuorisokulttuurin ja oman lähiyhteisön normit ovat ristiriidassa. Maahanmuuttajanuoret kokevat kodittomuutta ja juurettomuutta joutuessaan rakentamaan elämänhallintaansa jännitteiden keskellä.

Sosiaalipedagogiikka käytännön-, tieteen- ja oppialana tarkastelee yksilön inhimillisen kasvun prosessia, jossa yhteiskuntaan integroituminen, osallisuus ja riittävän elämänhallinta muodostuvat ja niitä erityisiä ongelmia, joita yksilöllä on tässä kasvuprosessissa. Käytännössä pyritään vaikuttamaan pedagogisen toiminnan kautta, tavoitteena edistää täysipainoista yhteiskunnan jäsenyyttä, lievittää integraatio-ongelmia ja muuta huono-osaisuutta. Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on tunnistaa kullekin aikakaudelle tyypillisiä yhteiskunnallisia ongelmia ja pyrkiä löytämään niihin käytännöllisiä ratkaisuja. Maahanmuuttajanuor-

ten elämänhallintaan liittyvä peliriippuvuus edustaa tämän päivän uudenlaisia sosiaalisia ongelmia, johon voidaan pyrkiä vaikuttamaan sosiaalipedagogisen orientaation kautta.

Sosiaalipedagogiikka lähestyy sosiaalisia ja kasvatuksellisia kysymyksiä suhteessa sosiokulttuuriseen todellisuuteen, jossa yksilöt ja ryhmät elävät. Samalla kun korostetaan yksilön persoonallisen kasvun merkitystä, huomioidaan myös yhteisöllinen sekä laajempi yhteiskunnallinen todellisuus. Maahanmuuttajanuorten kanssa työskentelevillä tulee olla ymmärrystä kahden kulttuurin välissä elävän nuoren elämistodellisuudesta sekä yhteiskunnallisista tekijöistä, jotka tuottavat syrjäytymistä.

Yhteiskuntakriittinen ja normatiivinen näkökulma ovat sosiaalipedagogisen orientaation kulmakiviä, jotka olisi syytä huomioida myös laajemmin ihmisten hyvinvoinnin tarkastelussa ja sen parissa työskennellessä. Yhteiskuntakriittistä tarkastelua ei pidä nähdä kapeasti vain epäkohtien esille nostamisena, vaan ennen kaikkea inhimillisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin parantamiseen tähtäävänä toimintana. Normatiivisuus toimintamallina ei luo ainoastaan haastetta tarkastella yhteiskunnallista todellisuutta ja sosiaalisia ongelmia, vaan ennen kaikkea se asettaa vaateen luoda toiminnalle tavoitteita ja käytännön toimintamalleja.

Niin maahanmuuttajien kotoutumiseen kuin yleisesti syrjäytymiseen liitetään usein integraation käsite, jonka rinnalla on tärkeää pitää esillä myös emansipaation käsitettä. Samalla kun maahanmuuttajanuoret integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan, on tärkeää, että heistä kehittyy täysivaltaisia kansalaisia eikä heihin kohdistu syrjintää. Emansipaation lähtökohtana on, että kukin yksilö voi elää autonomisena, aktiivisesti osallistuvana ja täysipainoisena yhteiskunnan jäsenenä. Integraation ja emansipaation jännite korostuu erityisesti valtaväestöstä helposti irralleen jäävien ryhmissä. Yksilön yhteiskuntaan kiinnittymisen edellytyksenä on henkilökohtaisen ja aktiivisen suhteen luominen yhteiskuntaan ja sen instituutioihin.

Maahanmuuttajille on usein ominaista yhteisöllisyys, mikä tukee yhteisön kasvatuspotentiaalin hyödyntämistä sosiaalisten ongelmien lievittämisessä. Ihminen kasvaa yksilöksi yhteisössä. Keskeistä on löytää yksilön oman persoonallisuuden kehittymisen ja yhteisöllisyyden tasapaino. Maahanmuuttajayhteisöissä lasten kasvatukseen osallistuu usein vanhempien lisäksi muita lähiyhteisöjen jäseniä. Siksi työskenneltäessä maahanmuuttajanuorten kanssa on tärkeää huomioida heidän lähiyhteisönsä, jotta ne sitoutuvat yhteiseen päämäärään nuoren elämänhallinnan parantamiseksi. Viranomaisten tai muiden julkisten kasvattajien tekemät suunnitelmat ja työskentely ei tuota pidemmän tähtäimen tuloksia ellei yksilön oma lähipiiri tue sitä. Maahanmuuttajanuorten on myös opittava itseohjautuvasti rakentamaan elämänhallintaansa, niin että he osaavat itsenäistyessään kantaa vastuuta itsestään ja rakentaa omille valmiuksilleen sopivan elämänsä.

Elämänhallinnan ollessa puutteellista, tuovat uhkapelit elämään jotain siitä puuttuvaa ulottuvuutta. Ihmiselle on ominaista kaivata elämäänsä ärsykeitä. Mikäli normaali elämäntodellisuus ei niitä tarjoa riittävästi esimerkiksi työn, opiskelun tai ihmissuhteiden kautta, yksilö saattaa hakea ne päihteistä, peliriippuvuudesta tai rikollisesta elämäntavasta. Tarvitaan vaihtoehtoisia toiminnallisia ja elämyksellisiä asioita passivoivan viihteen ja pelaamisen sijaan. Peliriippuvuus auttaa tyydyttämään ärsykkeen tarvetta, joten on löydettävä uusia tervehenkisempiä ärsykeitä ja vapaa-ajanviettopaikoja täyttämään pelien jättämä tyhjiö. Tärkeää on, että korvaavat toiminnot ovat nuorten arkielämään hyvin istuvia eivätkä keinotehoisia ja jatkuvat pidempään kuin hoito. Sosiaalipedagogiikalle on ominaista arkielämäisyys, mikä kulkee punaisena lankana sen teorian ja käytännön tasolla. Maahanmuuttajanuorten peliriippuvuus näyttäytyy konkreettisesti peliluolissa ja virtuaalimaailmassa, mutta keskeistä on tiedostaa sen yhteydet nuorten arkeen. Ongelmanratkaisut on rakennettava nuorten omasta toimintaympäristöstä käsin. Peliriippuvuuden

hoitaminen virastosta käsin ei kanna, vaan uhkapelien tilalle on löydettävä uusia toimintamalleja arkielämään.

Maahanmuuttajanuorten peliriippuvuus ja siihen kytkeytyvä laajempi elämänhallinnan ongelmallisuus edustaa ilmiötä, joka ei selkeästi rajaudu tietyn toimintamallin hoidettavaksi. Ilmiö on sosiaalityön, koulutuksen, kasvatuksen ja kulttuurin välisellä rajapinnalla, joka jää helposti ei kenenkään vastuulle. Suomessa on edelleen vahvat raja-aidat sosiaalityön ja kasvatuksellisen sekä kulttuurisen työn välillä. Tarvitaan sosiaalipedagogiikan kaltaista asiantuntijuutta, joka ylittää raja-aitoja tarjoten apua virastojen ja toimialojen rajoihin takertumatta.

Jotta voidaan parantaa maahanmuuttajanuorten elämänhallintaa ja integroitumista yhteiskuntaan, tarvitaan yhteiskuntakriittistä otetta. Ei riitä, että järjestetään käytännön tukitoimia ja ohjausta, vaan tarvitaan laajempaa vaikuttamista tekijöihin, jotka aiheuttavat syrjäytymistä ja sosiaalisia ongelmia. Hyvinvointiyhteiskunta tulee kohtamaan tämän kaltaisia uusia sosiaalisia ongelmia, joihin perinteiset tuki- ja palvelujärjestelmät eivät pysty vastaamaan. Tarvitaan tieteellisesti perusteltua ja käytäntöihin ulottuvaa asiantuntijuutta ja toimintamalleja, jotka paikkaavat perinteisen hyvinvointijärjestelmän aukkoja. Julkinen sektori ei usein ehdi reagoida näihin uusiin ongelmiin, mikä luo haasteen kolmannen sektorin ja yksityisen puolen toimijoille vastata tähän tarpeeseen. ■

ELINA IKONEN

YTM, lastensuojelun sosiaalityöntekijä

Elina Ikonen on suomalaisen sosiaalipedagogiikan tieteenalan, käytännön sovellutusten ja koulutuksen kehittämisestä kiinnostunut sosiaalipedagogiikan jatko-opiskelija Kuopion yliopistosta.

Kysymyksiä yhteisöllisyydestä

Yhteisöllisyydestä on ainakin yleisellä tasolla vaikea puhua ilman, että samalla puhutaan myös yksilökeskeisyydestä ja näiden kahden asian välisestä suhteesta. Jonkinlainen vastakohta näiden välillä oletetaan hyvin yleisesti – harvemmin niistä puhutaan toisiaan täydentävinä vastakohtina tai periaatteina.

Keskustelu yhteisöllisyydestä ja yksilökeskeisyydestä kytkeytyy usein korostetusti aikaan. Jos kysytään, mikä meidän ajallemme tai nykyajalle on tyypillistä, ajanhenkeen sisältävää, niin yksi kaikkein

yleisimpiä vastauksia on se, että meidän aikamme on yksilökeskeistä. Ja tämä pätee riippumatta siitä, mitä meidän ajallamme oikeastaan tarkoitetaan tai mitä nykyajalla tarkoitetaan. Joillekin nykyaika alkoi keskiajan päättymisen ja renessanssin myötä joskus 1400–1500-luvulla, joillekin teollistumisen, tekniikan ja massakulttuurin läpimurron myötä 1800-luvun lopulta lähtien, joillekin 1980-luvulla tai selkeästi sen jälkeenkin. Ja onhan olemassa sekin kanta, että moderni yksilökeskeisyys alkoi jo antiikin kulttuureissa. Siinä tapauksessa mitään muuta aikaa ei oikeastaan

ole koskaan elettykään, koska aikalaiskokemukset muuttamaan vuosituhatta kauemmilta ajoilta ovat perin vähissä.

Näkemyks meidän ajastamme yksilöllisyyden tai yksilökeskeisyyden aikakautena menee läpi tavattoman helposti siihen nähden, että tuo ajatus ei ole lainkaan kiistaton ja sille on varsin helppo löytää vastaväitteitä.

Yksilökeskeisyyden korostamista vastaan voidaan argumentoida ainakin kahdesta näkökulmasta. Toinen on ajatus siitä, että yksilökeskeisyyden sijaan elämme laumaihmissen, massakulttuurin, kasvottoman kollektiivisen *Das Manin* aikaa. Tässä tapauksessa yhteisöllisyys ei ole lainkaan positiivinen asia. Toinen kanta on sen tapainen, jota hahmotelin erikseen toisaalla tämän lehden pääkirjoituksessa. Tämä kanta on eräänlaista nurinpäin kääntämistä: voidaan ajatella niinkin, että liberaali kapitalismi ei ole yksilökeskeistä lainkaan kun taas esimerkiksi pohjoismainen hyvinvointivaltio on nimenomaan yksilökeskeisyyttä korostava järjestelmä. Tätä näkökulmaa olen nähnyt kehiteltävän yllättävän vähän.

Jälkimmäinen argumentti – joka myöskään ei näe yhteisöllisyyttä mitenkään ihanteellisena asiana – vaatiikin asettamaan monia totunnaisia ajatuskulkuja uuteen valoon, mutta tätä juuri tarvitaan. Miksi ihmeessä on niin helppo ajatella, että valtio ja yksilö ovat jonkinlaisia vastakohtia, vaikka valtion yhtä hyvin tai paremminkin voi nähdä yksilöllisyyden turvaajana pelkkää vahvemman oikeutta ja viidakon lakia vastaan? Filosofian perinteessä tämä ajatuskulku ilmenee vaikkapa Thomas Hobbesin ajattelussa.

Myös yksilökeskeisyyden ja yhteisöllisyyden näkeminen vastakohtina on liian helppo ajatustottumus.

Kovin helposti kysytään, kumpi on ensin, yksilö vai yhteiskunta? Yhtä hyvin voisi kuitenkin kysyä ylämäen ja alamäen keskinäistä ensisijaisuutta. Tämä vastakkainasettelu ja kysymisen tapa esiintyy yleisesti myös filosofian ja sen opettamisen perinteessä, ehkä siksi että se on helppo ja pedagogisesti omalla tavalla selkeä jaottelu. Mutta jaottelun vangiksi ei kannata jäädä, tämäntyyppisen kysymyksenasettelun mielekkäin käyttötapa on ehkä silloin, kun opitaan tuomaan koko kysymys epäonnistuneeksi ja koetetaan asettaa koko kysymys toisin.

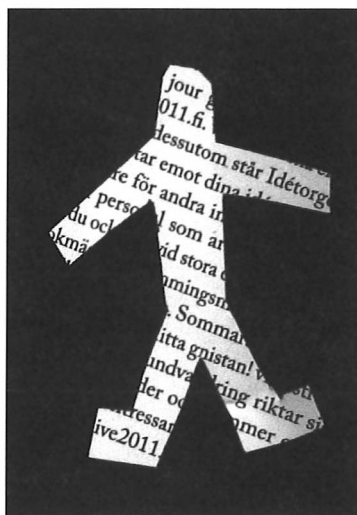
Voisihan ajatella niinkin, että yksilön ja yhteisön suhteessa ei ole kysymys edes toisiaan täydentävistä asioista tai toisaalta-toisaalta-asetelmasta. Entä jos molemmat ovat ensin, molemmat ovat yhtä lailla ensisijaisia toisiinsa nähden? Jos todella uskoo yhteisöllisyyteen ja ottaa sen vakavasti, on varaa mennä niin pitkälle yksilökeskeisyyden suuntaan että hirtittää. Eikä se silti ole kompromissi.

Mutta jos yksilökeskeisyys ja yhteisöllisyys ovat molemmat yhtä lailla totta, ensisijaisia ja arvokkaita asioita

sinänsä, niin tämä ajatus kaipaa kovasti jotain kolmatta, joka sisältää ne molemmat. Sellainen käsite on henki – ja siinä vasta on käsite, joka nykyisessä ihmistutkimuksessa ja ihmistä koskevassa työssä näyttäisi perin laiminlyödyltä. Sanana sitä käytetään, puhutaan yhteisön hengestä tai vastaavista asioista, mutta hengen käsitteen koko syvyyttä ja sen avaamia valtaisia mahdollisuuksia ei saada käyttöön. Niitä näköaloja keskustelu yhteisöllisyydestä tarvitsee. ■

EERO OJANEN

kirjoittaja on Kriittisen korkeakoulun toiminnanjohtaja.

Tietotehtaan eskapistit

ANTTI HEINONEN

Demokratia ja kriisi

Ihanneyhteiskuntaa kuvaavassa pääteoksessaan *Valtio* Platon niputtaa demokratian ja oligarkian patologisten valtiomuotojen joukkoon, demokratiassa olisi ollut kyse massojen hirmuvallasta, oligarkiassa eliitin. Platon ei tarkoita demokratialla käsitteen modernia merkitystä, oikeudenmukaisuuden itsensä kautta tuottavaa juridisten suhteiden järjestäytynyttä totaliteettia, vaan itsekkäiden ja lyhytnäköisten etujen ajamista yleisen hyvän kustannuksella.

Eräs modernin demokratiakäsitteen paradokseista on siinä, että demokratian nimissä on hyväksyttävä demokratian vastainen toiminta. Ja kun demokratia julistaa poliittisen ryhmittymän demokratian viholliseksi, se on vaarallisella alueella, jossa terrorismin vastaista sotaa voi perustella vapauden itsepuolustuksena. Demokratia modernissa merkityksessään tarkoittaa myös välittäjää. Demokratia toimii eturistiriitojen sovittelijana ja jatkuvasti kehkeytyvän yhteiskuntasopimuksen vahvistajana. Demokratia ajautuu kriisiin, jos se menettää välittäjätehtävänsä ja sen halvaantuminen leviää koko yhteiskuntaruumiin. Kriisiytyneelle demokratian käsitteelle on tyyppillistä jakautua.

Vaikka puhutaan äänestysprosentin laskusta ja vaalien uskottavuuden rappiosta, demokratia on toisaalta juuri itse kriisi, jonka se sovittaa. Demokratian on joskus jakauduttava, että sen voisi liimata taas yhteen. Ilman toistuvaa, huonosti sulaneen ruoan bulimiasa, demokratia tukehtuisi mahdottomuuteensa. Demokratia on kuin esirippu hallittujen ja hallitsijoiden välillä. Kun jokin siinä mättää, esirippu nostetaan lavasteiden

tieltä. Demokratian voima on kriisien kautta ryömi-
vässä, vallan itseltään salaavassa joustavuudessa, jonka hallitsijat ovat skitsofrenisessä kaksoisroolissa, sekä näyttelijöinä että yleisönä.

Yliopistolaki

Hätäisempi voisi jo väännellä viime kevään uuden yliopistolain vastaisista mielenosoituksista ja rakennusten valtaamisista nostalgian: politiikka olisi palaa-
massa kampuksille 60–70-lukujen tavoin. Kuitenkin yliopistosotien ratkaiseva ero on siinä, että 60–70-luvuilla rintamalinja kulki yliopiston sisällä, opiskelivat ja muut vastaan professorit, nyt tiedeyhteisön autonomialla on ulkoinen vihollinen, yliopistoyhteisö vastaan yritysmaailma. Yliopisto on muuttunut. Korkeakouluissa tuotetulla tiedolla on suurempi taloudellinen merkitys, eikä yliopiston tarkoitus ole valmistaa pappeja, lääkäreitä ja tuomareita isänmaan palvelukseen. Vanhan ajan sivistyneistön korvaa massaälymystö.

Vaikka yliopistohallinnon kuivakka edustuksellisuus kiinnostaa harvoja, oikeuksia leikkaava laki nosti myrskyn. Demokratian käsite kahdentui, ikään kuin kansandemokratia ja demokratia aikoinaan. Uudistusta puolustanut valtionhallinnon ja yritysten jeesväki ajatteli lain lisäävän demokratiaa, yliopistossa ei enää voisi elää kuin norsunluutornissa. Demokraattinen yliopisto palvelee koko yhteiskuntaa. Vastarannankiiskien mukaan laki tuhoaa korkeakoulujen sisäisen autonomian, yliopistolaisten oikeuden päättää asioistaan.

Nietzscheä seuraten joku voisi sanoa, että toden maailman mukana katoavat näennäisetkin maailmat (ks. Nietzsche, *Epäjumalten hämähä, 1995*). Pää-

rakennuksen valtaus oli karnevalistinen mediaspektaakkeli. Vielä kolme vuotta sitten pelkkä ajatus passiivisen pateettisuuden rikkovasta tempauksesta olisi nostanut myötähäpeän punan kasvoille. Utisten kamerat zoomasivat valtaajia, ehkä he tunsivat olevansa Vietnamin sodan veteraanien tapaan fiktiossa. Kai tämä kaikki on totta, kun se näytetään televisiossa? Ainakin postmodernistit Paul Virilio, Jean Baudrillard ja Derrida polemisivat kuvan ja kuvatun, edustajan ja edustetun suhteita. Kumpi oli ensin? Entä syntykö uusi yliopistolaki vastaamaan muuttuneita olosuhteita vai onko se yritys muuttaa olosuhteita lain mukaisiksi? Tieteellinen tutkimus lähestyy totuutta, tutkimuksen aiheet valikoituvat tieteen sisältä, eivät ulkopuolisten rahoittajien intresseistä. Tiede saa legimitteettinsä, koska se on metodi totuuden saavuttamiseksi. Mutta jos tosi maailma katoaa, kuten Nietzsche väitti, hukkuu tieteen legimitteettikin.

Pako

Ajatus siitä, että tiedon tuotantoa koskeva juridiikka ja laajemmin sen yhteiskunnallinen asema korreloisivat keskustelua tieteellisen tiedon ja totuuden suhteesta, ei ole tietenkään uusi. Se on silti rakentavampi avaus yliopistolakikeskusteluun kuin tyypillinen, koulutuspolitiikan uusliberalistien ja ahneiden yriysjohtajien yksisilmäinen syyttäminen. En väitä, etteivät ahneet yritysjohtajat ja uusliberalistit ansaitsisi täyslaidallista paskaa niskoihinsa, mutta pelkkä kapitalismikritiikki ei vielä riitä selittämään tiedon, tuotannon ja yhteiskunnan ilmiöiden välisiä nyansseja.

Mikä vaikeinta, tieteen oikeutusta on mahdotonta osoittaa vetoamalla yhteismitalliseen todellisuuteen, koska sen saavuttamiseen legimitteetti perustuu. Ellei tieteen perustelu ole analyyttinen (koska tiede etsii totuutta, tiede on aina oikeassa) tai katsomuksellinen (tiede on luotettavampi kuin Jumala), perustelun on oltava yhteisöllinen tai viime kädessä yhteiskunnallinen. Näin on tultu alkuperäiseen kysymykseen: onko

tieteen sisäinen autonomia koko yhteiskunnan kannalta parempi kuin sen tulosten mahdollisimman tehokas lyhyen tähtäimen hyödyntäminen?

Kysymykseen on hankala vastata, sillä se olettaa tiedon ja sen soveltamisen kaksikerroksisen dualismin, jossa yhtäältä olisi objektiivisen tiedon tuottaminen korkeakouluissa ja kahtaalta saman tiedon soveltaminen ja hyödyntäminen yhteiskunnassa. Jussi Vähämäki kyseenalaistaa ennakko-oletuksen kirjassaan *Itsen alistus. Työ, tuotanto ja valta tietokapitalismissa* (2009, Tutkijaliitto/Like, Polemos-sarja). Osin Marxiin vedoten hän esittää, että jälkiteollisessa tietoyhteiskunnassa tieto itsessään, ei vain sovellustensa kautta, tuottaa taloudellisen lisäarvon. Näin perinteisen koulusivistyksen ja hyödynnettävän sovellustiedon raja hämärtyy.

Esimerkkinään vanhasta teollisen tuotannon alusrakenteen ja tiedon ylärakenteen erottavasta fordistisesta yhteiskunnasta Vähämäki mainitsee Chaplinin elokuvan *Nyky aika*, jossa toistuu ajan ääneen lausumaton unelma, pako tehtaan mekaanisen liukuhihnatyön ääreltä. Esimerkkiä kärjistäen lainaten kevään opiskelijamielenosoituksia voisi pitää symbolisena pakona tietotehtaasta, jossa paradoksaalisesti paetaan osin sitä, mistä 1930-luvun liukuhihnatyöläiset unelmoivat. Ero tehtaan ja tietotehtaan välillä on siinä, että tehtaassa työläinen valmistaa täysin itsestään riippumattoman tuotteen, mutta tietotehtaassa työläinen, tutkija tai opiskelija, on itse tuote. Tehtaan tuotteet kapitalisti myi voitolla, mutta tietotehtaan tuote on aineeton, koulittu persoonallisuus, joka tuottaa voittoja tietokyyky-yhteiskunnan uusintaja-kuluttajana.

Jos tosi maailma tai totuus, kuten postmodernistit nyt jo vähemmän muodikkaasti väittävät, katoaa kuvien, metakertomusten luhistumisien ja viittaussuhteiden taakse, pakenemisesta tulee totuuden hoikentunut korvike. Jonkin mitä voi tai pitää paeta, on oltava olemassa – riippumatta siitä, paetaanko todessa vai fiktiivisessä maailmassa. ■

Kirja-arvio

Kepeää älyllisyyttä

UMBERTO ECO: *Ruusun nimi*, romaani, WSOY 2009

Umberto Eco (s. 1932) on italialainen intellektuelli, jolla on ollut monta rautaa tulessa. Hän on vaikuttanut esimerkiksi filosofina ja lingvistinä, mutta ehtinyt julkaisemaan myös muutamia romaaneja. Econ kaunokirjallisen tuotannon ominaista tietty raskassoutuisuus. Esimerkiksi vuonna 1990 suomeksi käännettyssä *Foucaltin heilurissa* käsitellään seitsemän sadan sivun verran vapaamuurariutta ja ruusuristiläisiä myyttejä.

Eräs iloinen poikkeus tosin on. Dekkarimuotoinen romaani *Ruusun nimi* on Econ paras, selkein ja luetuin romaani. Siitä on meilläkin ehditty ottamaan toistakymmentä painosta. Romanin edellinen painos ilmestyi Suomessa vuonna 2007. Ilmeisesti myyntiluvut olivat niin hyviä, että tänä vuonna kirja nähdään uudestaan.

Ruusun nimi sijoittuu keskiaikaiseen luostariympäristöön. Kirjan alussa fransiskaanimunkki William Baskerville tulee oppipoikansa Adson Melkin kanssa luostariin, jossa on tapahtunut murha. Asiaa aletaan selvittää. Baskerville on Sherlock Holmesin kaltainen hahmo, joka ratkaisee ongelmia logiikan keinoin. Melkin on puolestaan Holmesin apulaista, tohtori Watsonia muistuttava mies. Eco nivoo juoneen omia muita erikoisalojaan, tällä kertaa kuitenkin romaania sekoittamatta. Tekstiä lukee mielellään niin pintatasolta kuin pintaa syvemältäkin.

Romaanille on eduksi, ettei se raskaasta taustarakenteestaan huolimatta ole kovin vaikealukuinen. Econ tuotannossa kirjaa voi itse asiassa väittää jopa kepeäksi. Juoni etenee tavalla, jossa asioista mitään tietämättömyydenkin lukijaa kuljetetaan mukana kädestä pitäen. Tämä helppous onkin aiheuttanut soraääniä Econ älykkäämmän tuotannon ystävien keskuudessa. *Ruusun nimi* tarjoaa tai ainakin yrittää tarjota jokaiselle jotakin. Onnistumisesta kertoo omaa kieltään se, että kirja on maailmanlaajuinen myyntimenestys.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

Kirja-arvio

Sielujahdissa

NIKOLAI GOGOL: *Kuolleet sielut*, romaani, WSOY 2009

Nikolai Gogolin (1809–1852) romaanista *Kuolleet sielut* on taas otettu uusi painos. Eikä siinä mitään, kyseessä on kirjoittajan päätyö ja nykyaikanakin sanomansa säilyttävä kirja. Romaanista piti tulla useaosainen, mutta se jäi tekijän kuoltua kesken. Kirja toimii kuitenkin itsenäisenä romaanina, vaikka sen juonessa ei varsinaisesti päästä puusta pitkään.

Pääosassa on hämäräperäinen Tšitšikov, joka matkustaa Venäjän maaseudulla ostamassa kuolleita maaorjia, joita ei ole vielä ehditty poistamaan rekisteristä. Miksi Tšitšikov näin tekee, sitä ei suoraan mainita. Syyn arvailu on avoin niin yksinkertaisille kuin monimutkaisillekin tulkinnoille. Oli miten oli, päähenkilö kiertää ruraalisella Venäjällä ja tapaa kaikenlaisia ihmisiä.

Kuolleet sielut on monitasoinen romaani. Se on vakava kirja, jossa on roppakaupalla satiiria. Kaikki hahmot vaikuttavat karikatyyreiltä. Esimerkiksi Tšitšikov ei ole mikään perinteinen päähenkilö vaan pelkkä keskinkertaisuus. Hän herättää matkoillaan huomiota ainoastaan hämärillä kaupoillaan, joista alkaa liikkua monia huhuja. Tšitšikov joutuu tieteenkin vaikeuksiin. Koko kirjan matkan kuluessa kerääntynyt ja kohonnut jännite purkautuu lopussa mestarillisesti.

Gogol ottaa kantaa. Hänen romaaninsa on toisaalta kommentti silloista maaorjuutta vastaan. Siinä ihmiset, niin elävät kuin kuolleetkin, ovat kauppatavaraa. *Kuolleet sielut* -romaanin maailma on hyväksikäytön ja hyötymisen paikka. Herkkyydelle ei ole sijaa. Nykyisessä markkinayhteiskunnassa asuva lukija pystyy helposti samaistumaan Gogolin kuvaamaan elämään.

Gogolin rikasta kieltä on tietysti mahdotonta välittää täydellisesti käännöksenä. Tämäkin romaanin painos perustuu Jalo Kalimanin alkuperäiseen suomennokseen vuodelta 1939. Vain joitakin kosmeettisia muutoksia on tehty. Mukana on myös piirroksia hahmoista. Romaani on eräs slaavilaisen kirjallisuuden hienoimpia klassikkoja, joten uuden painoksen ottaminen on oikeutettua. WSOY ehti jo muutama vuosi sitten julkaisemaan toisen Gogolin hienon kirjan, kuvitetun novellin *Nenän*. *Kuolleet sielut* nostaa kirjailijan taas ansaitusti jalustalle.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

Kirja-arvio

Kuinka olla ilman

TIMO HÄNNIKÄINEN: *Ilman. Esseitä seksuaalisesta syrjäytymisestä*, esseitä, Savukeidas 2009

Timo Hännikäisen (s. 1979) poikkeuksellisen rohkea pamfletti *Ilman* väittää, että nykyaikainen yhteiskunta on valheellisella tavalla järjestäytynyt seksin ympärille. Seksualisoituminen näkyy muun muassa mainonnassa, vihteessä ja ihmiskuvan kieroutumisessa. Hännikäisen mukaan kulutusyhteiskunta ulottaa lonkeronsa yksityiselämään, siis myös seksiin.

Seksuaalisuus on ihmisen lajiominaisuus. Peruslähtökohta on, että koiraat kilpailevat naaraista. Kilpailu on raakaa. Lopputuloksena on väistämättä naista kuin paitaa vaihtavia hyväksikäyttäjiä ja toisessa ääripäässä olevia syrjäytyneitä. Ensimmäiselle ryhmälle naureskellaan mutta jälkimmäisestä ryhmästä ei välitä kukaan, ei fyysisesti eikä muutenkaan.

Ilman on erittäin henkilökohtainen kirja. Hännikäinen kertoo suorasukaisesti omista kokemuksistaan seksuaalisesti syrjäytyneenä yksilönä. Nykyaikainen myytti seksistä on Hännikäisen mukaan vääristynyt ja johtaa monien yksilöiden syrjäytymiseen. Kirja on poikkeuksellisen rohkea. Vaikenemiseen perustuvassa suomalaisessa yhteiskunnassa se on huuto. Eipä ihme, että kirja on saanut myrskyisän vastaanoton.

Ei kirja silti ole pelkästään Hännikäisen tilinteko, tunnustus. Omakohtaisen materiaalin vastapainoksi puhutaan yleisesti seksuaalisuudesta. Seksi on eräs viimeisistä tabuista. Se on vieläkin hävettävää ja saa posket punottamaan. Ranskalainen kirjailija Michel Houellebecq kuvaa romaaneissaan yliseksualisoitunutta maailmaa. Hännikäinen on Houellebecqinsä lue-
nut. Molempien miesten käsitys nykymenosta on synkkä. Silti vaikeasta aiheesta pitää kirjoittaa, ei vaieta. Joskus vain huutamalla saa aikaan keskustelua.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

Kirja-arvio

Toistoa, toistoa

AKI SALMELA: *Yhtä ja samaa*, runoja, Tammi 2009

Aki Salmela (s. 1976) julkaisee kovalla vauhdilla. Esikois-kokoelma *Sanomattomia lehtiä* ilmestyi Tammelta vuonna 2004 ja uusi *Yhtä ja samaa* on jo hänen viides oma runokirjansa. Ohessa on ilmestynyt käännöksiä, viimeksi Ron Padgett -käännösvalikoima *Kuinka olla täydellinen* Ntamolta.

Yhtä ja samaa jatkaa edellisen *Tyhjyyden ympärillä* -kirjan teemojen käsittelyä. Molemmissa puhutaan elämästä ja kuolemasta. Salmela liikkuu peruskysymysten ympärillä vaivatomasti. Hänen tapansa kirjoittaa on mielenkiintoinen yhdistelmä vakavaa filosofista pohdintaa ja satiirista sanailua. Salmela on selvästi saanut vaikutteita myös kääntämältään amerikkalaiselta John Ashberyltä. Ashberynkin runous on yllättävää, konventioita rikkovaa.

Uusin kirja tuntuu välityöltä. *Tyhjyyden ympärillä* oli kaikin puolin laajempi ja kiinnostavampi. Se pystyi tarttumaan käsittelemiinsä teemoihin voimakkaammin ja laajemmin. *Yhtä ja samaa* on nimeään myöten toistoa. Se ei tuo Salmelan tuotantoon juurikaan uutta. Herää kysymys, ovatko runot jääneet yli tuotteliaan tekijänsä edellisestä kirjasta. Proosamaiset säkeet ovat kieltämättä hyvin toteutettuja ja teknisesti taitavia, mutta sisällöltään onttoja. Niistä ei jää samaa herättävää vaikutelmaa kuin Salmelan aiemmasta tuotannosta.

Salmela on jo profiloitunut suurilta kustantamoilta julkaiseviltä nykyrunoilijoista tuotteliaimmaksi. Ehkä tahtia kannattaisi vähentää. *Yhtä ja samaa* ei erotu edukseen tämän vuoden kehnohossa runotarjonnassa. Se ei ole huono kirja, mutta palkintosadetta on tällä kertaa turha odottaa.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

KRIITTISEN KORKEAKOULUN

KIRJOITTAMISEN LEMPEÄT ALKEET

pe 22. 1. klo 17.30–21 ja la 23. 1. klo 12–19 sekä
pe 5.2. klo 17.30–21 ja la 6.2. klo 12–19,
Albertinkatu 27.

Tervetuloa kahden viikonlopun kirjoituskurssille! Opettajat, kirjailijat Vilja-Tuulia Huotarinen ja Hannu Simpura, antavat palautteen osallistujien teksteistä työpajoissa sekä tutustuttavat proosan, draaman ja lyriikan perusasioihin.

Lempeät alkeet sopivat myös kirjoittajille, jotka eivät ole aiemmin osallistuneet kirjoituskurssille.

Ilmoittautumiset Kriittiselle korkeakoululle viimeistään maanantaina 11. 1. Kurssille otetaan 14 osallistujaa. Jos osallistujia on vähemmän kuin seitsemän, joudutaan kurssi peruuttamaan. Kurssin hinta on 180 €.

KOKOUSHUTSU

Kriittinen korkeakoulu ry:n sääntömääräinen syyskokous pidetään maanantaina 7. 12. 2009 klo 19.00 yhdistyksen toimistossa, os. Albertinkatu 27 a B 12, 00180 Helsinki.

Esillä ovat sääntömääräiset asiat:

- johtokunnan puheenjohtajan valinta vuodelle 2010 sekä johtokunnan jäsenten valinta erovuoroisten tilalle
- vuoden 2010 toimintasuunnitelmasta, jäsenmaksun suuruudesta sekä talousarviosta päättäminen.
- tilintarkastajien valinta vuodelle 2010.

Kaikki jäsenet tervetuloa kokoukseen!

t. Johtokunta

FILOSOFIAN KLASSIKOT -SEMINAARI

tiistaisin 12. 1. alkaen klo 17–18.30, Albertinkatu 27.

Seminaarissa tarkastellaan olemassaolon ongelmia mannermaissa nykyfilosofiassa. Filosofian klassikoita toteutetaan keskustelevana lukuseminaarina, jossa tutustutaan mm. Merleau-Pontyn, Heideggerin, Kierkegaardin ja Bataillen kirjoituksiin. Tule rohkeasti mukaan! Vetäjänä on FL, tutkija Miika Luoto. Hinta 70 € / 12 kertaa. Ilmoittautumiset 7. 1. mennessä.

KOTIMAISEN NYKYKIRJALLISUUDEN LUKUPIIRI

torstaisin 21. 1., 18. 2., 18. 3., 15. 4. ja 11. 5. klo 18–19.30, Albertinkatu 27.

Miltä Suomi näyttää romaanitaiteen vinkkelistä talvella 2010? Sitä tutkitaan Kriittisen korkeakoulun lukupiirissä paneutumalla kerran kuussa hiljattain ilmestyneeseen kotimaiseen romaaniin. Käsiteltäviä teoksia voisivat olla esimerkiksi Kristina Carlsonin *Herra Darwinin puutarhuri*, Kjell Westön *Missä kuljimme kerran* tai *Älä käy yöhön yksin*, Pirjo Hassisen *Sano että haluat*, Miina Supisen *Liha tottelee kuria*, Monika Fagerholmin *Amerikkalainen tyttö* tai *Säihkenäyttämö*, Juha Itkosen *Huolimattomia unelmia*, Emma Juslinin *Frida ja Frida*, Turkka Hautalan *Salu*. Luettavat kirjat valitaan yhdessä ensimmäisellä kokoontumiskerralla ja omia ehdotuksia saa kernaasti tuoda mukanaan! Keskustelu on vapaamuotoista eikä edellytä sen kummempaa perehtyneisyyttä kirjallisuuteen. Vetäjänä FM Aino Rajala. Hinta 30 €. Ilmoittautumiset 14. 1. mennessä. Tervetuloa!

TULEVAA TOIMINTAA

KUVATAIDEKOULU

maanantaisin 11.1. alkaen klo 9.30–13.30, Albertinkatu 27

Opiskelu on pääasiassa havaintoon perustuvaa ja myös väri-ilmaisuun houkuttavaa. Lähtökohtana ihminen, asetelma, maisema tai tila. Sopii kaikille, joille kuvantekeminen on intohimo: aloittelijoille, alalle aikoville, kauan harrastaneille ja jo kentällä vaikuttaville. Jokainen valitsee itse välineensä, materiaaliopissa annetaan ohjausta. Harjoittelemme näkemistä, tutkimme muistikuvaa, ja katsomme minne mielikuvitus yltää. Pyrimme vahvistamaan yksilöllistä ilmaisua.

Opettajana taidemaalari Heli Heikkinen, www.heliheikkinen.com. Lukukausimaksu on 180 € / 14 kertaa. Materiaalit oppilas hankkii itse. Ilmoittautumiset 7.1. mennessä.

KRITIIKKITYÖPAJA

keskiviikkoisin 13.1., 3.2., 24.2., 17.3. ja 7.4. klo 17–20, Albertinkatu 27.

Maalausta, piirustusta sekä mahdollisesti muita kuvataiteen aloja harrastaville.

Kritiikkityöpaja kokoontuu kolmen viikon välein käsittelemään opettajan antamia, opiskelijan omalla ajallaan tekemiä tehtäviä. Tarkoituksena on opiskella näkemistä, hankkia kuvan tekemiseen tarvittavia taitoja, käden ja silmän yhteistyötä, hahmottaa paikkaamme taidehistorian jatkumossa, ja perehtyä taiteen kenttään. Tärkeintä on lujittaa opiskelijan omia, luontaisia ilmaisupyrkimyksiä ja löytää tapoja kehittää ilmaisua. Kurssi sopii kaikille, joilla on hieman perustaitoja ja ilmaisun tarve. Opettajana on taidemaalari Heli Heikkinen. Hinta 160 €. Ilmoittautumiset toimistolle.

VIRTAA-MUSIIKKIMATKA

tiistaisin klo 18–19.30, aloituspäivämäärä ilmoitetaan myöhemmin

Musiikki voimauttaa! Tällä kurssilla voit löytää aarteen: läheisemmän suhteen klassiseen musiikkiin. Suosittujen Virtaa-klubien vetäjä, pianisti Minna Pöllänen johdattaa pianon ääressä syventämään

kuuntelukokemustasi, ja valottaa musiikin yhteyksiä muihin taiteisiin. Musiikin teoriaa ei tarvitse tuntea. Hinta 70 euroa / 10 kertaa.

Kevääksi on tulossa vielä yhtä ja toista muutakin. Kevään yleisöluentojen ohjelma on vielä avoin ja siitä tiedotetaan myöhemmin, samoin kuin muistakin ohjelmaan vielä tulevista asioista.

UNIRYHMÄOHJAAJAKOULUTUS KEVÄT – SYKSY 2010

Unityöskentely on itsetuntemusta ja sisäistä kasvua vahvistava menetelmä. Unet tasapainottavat ja ohjaavat ihmistä lempeästi ja luonnollisesti sisältäpäin. Unityöskentelyn avulla löytää kosketuksen omaan sisäisyyteensä ja syvään, hiljaiseen tietoon.

Uniryhmätyöskentely on luovaa ja elämyksellistä. Se on hyvin terapeutista olematta varsinaisesti terapiaa. Ammatillista unityöskentelyä voi käyttää mielenterveys- ja psykososiaalisen työn lisäksi mm. nuoriso- ja vanhustyössä, aikuiskasvatuksessa ja erilaisissa harrastuspiireissä – kaikkialla missä kokoontuu ihmisiä, jotka haluavat ymmärtää itseään ja elämänsä syvemmin.

Koulutus on tarkoitettu sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisille sekä ihmissuhdetyötä tekeville.

Koulutus on kokemuksellista ja luovaa oppimista pienryhmässä. Se on kolmivaiheinen ja alkaa omalla uniryhmällä, jolloin opiskelijalle mahdollistuu omien unien syvempi ymmärtäminen ja henkilökohtainen kasvuprosessi. Seuraavassa vaiheessa opiskelijat harjoittelevat suorassa työnohjauksessa koulutettavista muodostuvan uniryhmän ohjaamista. Kolmannessa vaiheessa jokainen perustaa oman uniryhmän, johon saa työnohjauksen.

Kouluttajana on psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki. Tiedustelut ja ilmoittautumiset kouluttajalle 040 707 8157 tai anne.lindholm-karki@kolumbus.fi. Lisätietoa myös osoitteessa www.annelindholm-karki.fi. Sitovat ilmoittautumiset perjantaihin 15.1.2010 mennessä.

Kriittinen korkeakoulu
– sivistyksen vapaita taitoja

